

NEDERLAND.

VERZAMELING VAN OORSPRONKELIJKE BIJDRAGEN

VAN

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDIGEN

ONDER REDACTIE VAN

Dr. JAN TEN BRINK.

DERDE DEEL.

AMSTERDAM,
J. C. LOMAN JR.
1872.

EENE MAAND ONDER DE KOPPENSNELLERS VAN TIMOR.

DOOR

J. S. G. GRAMBERG.

DE TOCHT NAAR HET BINNENLAND.

Meer dan zes jaren had de oorlog geduurd tusschen Sonnebait en Amfoang, twee vrij machtige rijken in 't zuidwestelijk deel van het eiland Timor.

De gemeenschap was gestremd; landbouw was bijna eene onmogelijke zaak; de tuinen lagen verwaarloosd en de jachtgronden ongebruikt; het inzamelen van honig, was en pinangnoten kon alleen met levensgevaar plaats vinden; de kampongs waren allen versterkt en de meeste hoofden hadden zich op bijna ontoegankelijke rotsen genesteld, uit vrees voor overrompeling.

Die gedrukte toestand, die stille zwijgende staat van oorlog dunde en verarmde niet alleen de bevolking der strijdvoerende rijken, maar oefende ook een uiterst nadeeligen invloed uit op den handel.

Deze toch werd hoofdzakelijk, ja uitsluitend gevoed door hetgeen de binnenlanden opleverden, zoo als sandelhout, paarden, honig, was en pinangnoten. Vooral de beide laatste artikelen speelden een belangrijke rol in den omzet of liever ruilhandel

dezer streken. — Zuidwestelijk Timor toch leverde aan de omgelegen eilanden de meeste en beste pinangnoten, dat onontbeerlijk ingrediënt der bij den inlander zoo geliefde sirie.

De was daarentegen was een belangrijk produkt voor de Europeesche markt: honderde pikols 's jaars werden daarvan uitgevoerd.

Dat alles was nu gestremd door den oorlog.

Zien wij nu door wie, waarom en op welke wijze die oorlog werd gevoerd.

Radja Molloh Manok gebod over het rijk van Amfoang en wel over dat gedeelte dat als Sorbian bekend staat. Zijn tegenstander Nassoe Molloh heerschte over Sonnebait onder den titel van Leoerai, dat zooveel beteekent als oppervorst of maharadja, ten gevolge waarvan hij door de bewoners van Koepang en omstreken den uit het Nederlandsch ontleenden naam van Kesser (keizer) heeft bekomen.

Deze hadden geschil gekregen over het bezit van een op hunne grenzen gelegen stuk gronds, dat veel was opleverde, De twist was — zoo als boven reeds is gezegd — al zes jaar oud en scheen maar niet te kunnen worden bijgelegd.

De wijze van oorlog voeren op Timor verschilt hemelsbreed met de in beschaafde streken gevoerde krijgstaktiek. Het leveren van veldslagen, het geregeld belegeren van vestingen, in één woord, het opereren tegen elkander van vijandelijke legers tot dat de een overwinnaar blijft heeft op genoemd eiland geen plaats. Zelfs het doen van oorlogstochten door eenige verbonden stammen, zooals bij de Dajaks op Borneo de gewoonte is, komt onder de Timorezen bijna nooit voor en niettemin is er oorlog: een toestand die alle landbouw, handel en verkeer belemmert en de partijen in een staat van spanning, angst en onrust houdt, die even onaangenaam — zoo niet erger — werkt dan een openbare oorlog.

Wanneer er verdeeldheid ontstaat en het tot een vredebreuk komt tusschen twee naburige staten, dan worden van weërszijden tal van onderhoorigen opgeroepen om ten strijde te trekken.

Men dost zich in het oorlogspak en trekt elkander te gemoet. Zijn de oorlogvoerende partijen elkander genaderd, dan ontstaat in den regel een algemeen gevecht, en wel op de volgende wijze. Slechts eenige voorvechters, hier Meo's genoemd, treden van weêrskanten dansend en gebaren makend vooruit, houden snoevende toespraken tot hunne tegenpartij, waarbij op onbetwistbare wijze wordt betoogd dat het recht aan hun kant is en tegelijkertijd hoog opgehaald van eigen dapperheid. Het slot dezer oratorische oorlogs-demonstratie is gewoonlijk het uiten van smaadredenen en scheldwoorden jegens de tegenpartij, gepaard gaande met het lossen van eenige geweerschoten. Ziet iemand zijne tegenpartij vallen dan snelt hij of een der zijnen onmiddellijk toe om dezen het hoofd af te slaan, want een vijand te dooden zonder in het bezit te geraken van diens hoofd geeft hoegenaamd geen krijgsroem. De partij van den gevallen tracht dit echter te beletten. Over en weder schieten kampioenen toe, waardoor eene tamelijk verwarde melée ontstaat waarin menig hoofd wordt afgeslagen.

Na deze bloedige schermutseling, de eenige openbare strijd welke gedurende een Timoreschen oorlog plaats vindt, trekken de troepen elk huns weegs, dat is naar hunne kampong en — de eigenlijk gezegde oorlog is uitgebroken.

Maar wat heeft nu plaats in de oorlogvoerende landen? Waarom werkt de oorlog even nadeelig in deze streken als dáár, waar steeds gevechten geleverd en steden worden veroverd?

Van het oogenblik af der zoo even geschetste oorlogsdemonstratie is niemand van zijn leven zeker, ook zelfs niet in zijn eigen land. Kampongs versterken zich tegen eene onverhoedsche nachtelijke overrompeling; de landbouwer heeft geen moeds genoeg veldarbeid te gaan verrichten, noch een bijenmelker durft een boom beklimmen ten einde was of honig in te zamelen. Men vreest een verborgen vijand.

Want niet zelden gebeurt het dat de niets kwaads vermoedende landbouwer onder het inzamelen van veldvruchten een verraderlijk schot in den rug krijgt, of dat een verzamelaar van

was doodelijk getroffen uit een boom tuimelt. 't Is oorlog: de vijand ligt, wanneer men zulks het minst verwachten zou, in 't struikgewas op de loer, of zendt op het onverwachts van achter rotsblok of boomstam het moordend lood in de borst van den niets vermoedenden voetganger. Pas echter is het offer na het schot gevallen, of snel schiet uit struikgewas dan wel van achter eene rots de overrompelaar te voorschijn. Een kort doch breed gerugd zwaard blinkt in zijne hand, en in een oogwenk is het hoofd van den gevallene van den romp gescheiden.

Met een duivelachtigen blik van triomf spoedt de belager zich heen met het hoofd van den verslagen vijand, terwijl de romp op de plaats der verwonderlijk snelle catastrofhe blijft liggen.

Dit is het koppensnellen, hetgeen zoowel op de mannen als vrouwen en kinderen wordt toegepast.

Dit barbaarsch gebruik is het dan ook wat op Timor de angst, de spanning en de onzekerheid van lijf en leden gaande houdt, zoolang zulk een oorlogstoestand voortduurt.

Geen wonder dan ook dat landstreken, waar zulk een toestand heerscht een onherbergzaam aanzien opleveren. De tuinen en bouwvelden zijn er verwilderd, alle leven, elk bewijs van menschelijk vertier ontbreekt en geen aangenaam tooneel is het voorwaar! wanneer men op een eenzaam boschpad of in den bocht van een rotsigen bergweg een lijk zonder hoofd ontmoet.

Alleen in de onmiddellijke nabijheid van wel bevolkte kampongs is het landschap, — zooals de schilders zeggen — gestoffeerd.

Men trekke uit deze wijze van oorlog voeren nu niet het gevolg, dat de Timorees lafhartig is en gebrek heeft aan moed.

Het tegendeel is waar. Als de nood aan den man komt, durft hij het gevaar manmoedig onder de oogen zien, maar zijne wijze van oorlogvoeren is nu niet anders. Srijden in het open veld is bij hem eene ongewone zaak.

Hij, die de meeste vijanden verschalkt is de grootste held, geniet de meeste onderscheiding.

Behalve het koppensnellen brengt de oorlog in Timors binnen-

landen nog een euvel mede, namelijk veeroof en paardendieverij op groote schaal. Is het eene eer voor den Timorees met een gesnelden kop huiswaarts te keeren, geen onbelangrijk voordeel is het voor hem, een of meer paarden te kapen of gedurende een nachtelijken strooptocht eene kudde karbouwen weg tevoeren.

Deze lang aanhoudende en zich dikwerf herhalende oorlogstoestanden hebben niet nagelaten op den nog onbeschaafden Timorees een zekeren invloed uit te oefenen, welke niet gunstig werkt op zijne maatschappelijke ontwikkeling. Vooral ook lijdt daardoor de uitoefening van den landbouw. Alleen het hoogstnoodige wordt geteeld en het voornaamste deel dier werkzaamheden komt daarbij nog voor rekening der vrouwen. De mannen bepalen zich hoofdzakelijk tot het primitief aanleggen der tuinen, bestaande in het kappen der zware woudboomen, en het schoon branden der op die wijze behakte gronden. Verder gaan zij uit met het geweer in de hand op de hertenjacht, om koppen te snellen en paarden of karbauwen te rooven.

Als zulk een oorlogstoestand tusschen twee landschappen een zekeren tijd geduurd heeft zijn de hoofden — vooral zij die het meest hebben verloren — er op uit om weer vrede te maken.

Maar niemand wil gewoonlijk de eerste zijn, die onrecht bekent of iets toe wil geven. Soms ook kunnen de strijdvoerende partijen er niet toe komen om over de geringste kleinigheden heen te stappen. Het nietigste verschil in meening over dit of dat onbelangrijk punt, over deze of gene formaliteit belet niet zelden het sluiten van vrede.

Dan is goede raad duur.

Hoewel nu het bestuur ter hoofdplaats Koepang dien ongunstigen staat van zaken in het binnenland reeds lang gewenscht had te doen ophouden, vooral met het oog op den gestremden handel, had echter inmenging van onzen kant niet kunnen plaats vinden, dewijl wij op Timor slechts suzereine rechten bezitten. Alleen de landstreken, die de baai van Koepang omzoomen, staan onder ons onmiddellijk gezag. De overige vorsten en rijken hebben hun eigen bestuur en de eenige band tusschen hen en

ons gouvernement is die van bondgenootschap volgens vroeger gesloten kontrakten. Dit bondgenootschap heeft voor ons al zeer luttel waarde en mag ten tijde der Oostindische Kompagnie van eenige beteekenis zijn geweest tot het ongestoord drijven van handel in de binnenlanden, thans kan het eenigste motief dezer verouderde overeenkomsten zijn, eene bloot vriendschappelijke betrekking.

Ongevraagde en ontijdige inmenging in de aangelegenheden dezer landen of in het eigenlijk bestuur der radja's is alzoo eene onstaatkundige daad, welke des te meer moet vermeden worden, dewijl Timor wèl eene der meest afgelegen en aan zich zelve overgelaten residentien is, en de stad Koepang met haar verlaten fort, de hoofdzetel des bestuurs geene afdoende middelen van verdediging bezit, terwijl daarenboven een inval van zulke afvallig geworden bondgenooten noodwendig eene dure expeditie tengevolge zou hebben, welke daarenboven nog niet altijd tot een gewenscht doel leidt.

Eene geheel andere zaak werd het echter toen de strijdende hoofden, den strijd moede, zelve naar den vrede begonnen te haken en men er maar niet toe kon geraken, doordien men bij de eerste stappen tot verzoening telkens over een nieuw struikelblok viel.

Eindelijk kwam men op het verstandig denkbeeld de tusschenkomst van »Mai Bapa Kompania'', zegge het Nederlandsch Indisch gouvernement in te roepen met belofte onze beslissing te zullen aannemen.

Het bestuur te Koepang meende aan die roepstem te moeten gehoor geven.

Mij werd door het toenmalig hoofd van gewestelijk bestuur de taak opgedragen om namens het Gouvernement op te treden als bemiddelaar in die door den oorlog zoo lang geteisterde streken.

Dubbel welkom was mij die opdracht. Ik zou een land bezoeken voor mij geheel nieuw; ik zou kennis maken met een volk wiens zeden en gewoonten me gansch vreemd waren, in

één woord het onbekends dat ik tegemoet trok boeide mij bij voorbaat.

In het begin der maand September 1870 werd de reis aanvaard. Het was een geschikt tijdstip voor dien tocht, welke vóór het aanvangen van den westmoesson diende te zijn afgelopen, dewijl het reizen in het gebergte gedurende den regentijd eene onmogelijke zaak is.

Op dien tocht was ik vergezeld van twee ondergeschikte ambtenaren en een ingenieur. Deze laatste had eene korte dienstreis in de zelfde richting te maken en zou ons het overig gedeelte der reis vergezellen om zoo mogelijk in het gebergte zijne krachten terug te bekomen, welke door aanhoudende koortsen in het niet overaangename Koepang zoo goed als uitgeput waren.

De eigenlijke tocht naar de bergstreken van Sorbian en Sonnebait ving aan van het vlek Paritti, eene uitgestrekte kampong aan de noordelijke zijde der baai van Koepang. Deze plaats is even als het meer zuidelijk Babauw eigenlijk eene nederzetting van Rottinezen en Savoenezen, welke zich meest allen met den landbouw bezig houden. Deze lieden onder ons onmiddelijk gezag staande, als levende op gouvernement's grond, vormen met eenige afstammelingen van vrijgemaakte slaven te Koepang, het zoogenaamde korps Mardijkers — Batavia bezat ze in der tijd ook — welke een afzonderlijk reglement van orde of dienst hebben. In hoofdzaak komen die aan het Neerlandsch gezag te bewijzen diensten hierop neder, dat zij de grenzen bewaken tegen mogelijke invallen van den kant der Timorezen; dat zij als hulptroepen zullen optreden bij eventuele expeditien en dat eenigen hunner de ambtenaren zullen vergezellen op dienstreizen. De hoofden dezer Mardijkers voeren den titel van Luitenant en worden dikwerf en met goed gevolg als onderhandelaars gebruikt in geval van kwestien met de hoofden van meer binnenlands gelegen rijken.

Hoewel aan de kommissie eenige met karabijnen gewapende policiedienaren als lijfwacht waren toegevoegd, werd voor dien

verren en daarbij eenigzins onzekeren tocht een grooter geleide noodig geacht. Babauw en Paritti leverden alzoo een contingent van ongeveer twee honderd man Mardijkers, allen gewapend met geweer, lans en klewang. Aan het hoofd dier lieden stond de oude luitenant Benjamin.

Op den morgen van ons vertrek leverde het anders zoo stille Paritti een tooneel van bijzondere drukte.

Aan de hulpenden werd, behalve wat arak, eene zekere hoeveelheid buskruit uitgereikt om bij mogelijke vijandelijke aanvallen gebruik van hunne vuurwapenen te kunnen maken. Levensmiddelen en andere benoodigdheden werden op de pakpaarden geladen, rijpaarden werden gezadeld. Kamponghoofden liepen rechts en links om met de noodige luidruchtigheid bevelen voor den aanstaanden tocht te geven. Het getrappel en gehinnik der ongeduldige paarden; hier en daar gekakel wegens een of ander misverstand, dat alles gaf een tooneel van bedrijvigheid en gejoel dat, hoe gewoon, bij dergelijke gelegenheden, toch iets vrolijks opleverde.

Voegt men hierbij de verschillende kleederdrachten van die door elkander wemelende menigte, waaronder vooral de Rottinezen in 't oog vielen door hunne bont geweven selimoets, om het middel of *en écharpe* gedragen, en hunne smaakvol gevlochten bladerhoeden met wuivende pluimen, dan zou menig schilder gewenscht hebben zulk een tooneel te aanschouwen.

Eindelijk was alles gereed. De stoet brak op en in vollen draf ging het voorwaarts. Een paar voorrijders of gidsen hadden hunne paarden een allervreemdst versiersel van paardenhaar om het hoofd gehangen, bij wijze van een bakkebaard, het geen die dieren een vrij woest voorkomen gaf; daarbij hadden zij bellen om den hals, zoodat bij het rijden in den draf men zou gemeend hebben eene narreslede te hooren, ten ware de palmboomen om ons heen ons de werkelijkheid van een tropisch land niet hadden verkondigd.

De weg voerde in westelijke richting over rijzend terrein, afgewisseld door eenzame en vrij dorre bosschen van doornbamboe,

elders bekend als auër-auër, en door tal van drooge rivierbeddingen, bezaaid met zware rolsteenen, hoofdzakelijk bestaande uit kalk.

Enkele armzalige kampongs trokken wij door en den berg Kalali ¹⁾ ten zuiden voorbij trekkende bereikten wij laat in den namiddag Soelamoe, wiens piek bij de zeelieden over bekend is.

Onze weg had zich door alles behalve afwisseling gekenmerkt; trouwens dit moet men niet van het land verwachten, dat de baai van Koepang omzoomt.

Dit, het eigenlijk Nederlandsch grondgebied, is juist het meest onvruchtbaar gedeelte van het eiland Timor. De schrale kalkbodem veroorlooft niet veel verscheidenheid in plantengroei, en in den oostmoesson vindt het oog maar weinig aangename rustpunten in een of ander plekje groen: de bruinroode kalkbodem vertoont zich dan in al zijne dorre naaktheid. Alleen in de diepe oostelijke bocht der baai is eene uitgestrekte alluviaalvlakte en wel tusschen de reeds genoemde plaatsen Babauw en Paritti.

Dáár wordt de rijst verbouwd, welke voor een deel in de voeding van de hoofdplaats en omstreken voorziet, en dan nog slechts alleen wanneer een geregeld invallende regentijd dit toelaat. Dikwerf toch mislukt de rijstoogst. Dan moeten de voedingsmiddelen en vooral rijst van elders worden aangevoerd.

Te Soelamoe kregen wij bezoek van den radja van Baä, een der regentschappen op het eiland Rotti.

Deze vorst bood uit eigen beweging aan, ons met eenig gevolg op onzen tocht te vergezellen, en zoo noodig in de te houden vorsten-vergadering als bemiddelaar op te treden tusschen de strijdvoerende partijen.

Dit aanbod was ons zeer aangenaam en werd natuurlijk aangenomen. De radja van Baä toch bezat in deze streken en aangrenzende rijken een tamelijken invloed. Vreemd moge het schijnen, dat een vorst van een ander eiland invloed

¹⁾ De berg Kalali welke niet op de kaart voorkomt heeft eene hoogte van $\pm$ 2000 voet.

zoude bezitten in eene streek waar hij niets te zeggen heeft; het raadsel lost zich weldra op, wanneer men weet, dat de bewoners van het eiland Rotti, de intellectueele volksstam der Timoresche eilandengroep is, en daarbij een sterke zucht tot emigratie aan den dag leggen. Op onderscheidene punten van zuid-westelijk Timor hebben zij landbouw-kolonien geëelicht. Nu brengt de in deze landstreken gehuldigde leer mede, dat wanneer de bevolking van een of ander landschap of eiland zich naar elders verplaatst, de oorspronkelijke vorst zijn gezag over zulke kolonisten blijft behouden, want het zijn zijne menschen.

Van Soelamoe trokken wij door eene bergachtige streek noodwaarts naar Baratti, gelegen op den westelijken uithoek van eene baai welke denzelfden naam draagt. Het laatste deel dezer étappe hadden wij afgelegd onder het genot eener stortbui zoo als alleen tropische berglanden kunnen opleveren; zulk een regen is eene ware bezoeking voor reizigers in een bergland. Geheel doorregend zitten de kleederen als aan het lijf geplakt. Men gevoelt zich stijf en huiverig; de handen zijn niet zelden zoodanig verkleumd dat de tengels moeielijk te houden zijn. Moet men in deze omstandigheid steile en glad geworden hellingen afdalen, dan is de grootste voorzichtigheid noodig om niet met paard en al in het ravijn te storven, waarlangs het pad loopt.

Hier overnachtten wij niet in de kampong maar in eene hut van palmbladen, welke voor ons was opgeslagen aan den moerassigen mond eener kleine rivier, welke nog al druk bezocht werd door krokodillen.

Den volgende morgen maakten wij jacht op een der grootste exemplaren dezer monsters, welke ik tot nog toe had gezien.

De jacht mislukte echter doordien het dier telkens, wanneer het onder schot kwam zich onder water liet zakken om weer te verrijzen, waar men hem het minst verwachtte.

In deze onaangename streek moesten wij een dag overblijven om de nat geworden rijst en ander proviand zorgvuldig te droogen. Dit was ook noodig voor de geschenkengoederen, be-

stemd voor de onderscheiden radja's en hoofden, bestaande deze hoofdzakelijk uit gekleurde lijnwaden, spiegeltjes, ivoeren armbanden, buskruit en — vooral niet te vergeten — arak. Ook de voorzichtigheid gebood dat de wapenen van ons geleide nagezien en schoongemaakt werden.

Onze weg voerde ons den volgende morgen langs de baai van Baratti over de rivier, Toeak-au, waarvan de monding niet zooals in den regel verzand was, maar door een natuurlijke dam van rolsteen was afgesloten. Na het overtrekken, dezer rivier welke tevens als grens kan worden aangemerkt tusschen het gouvernement's grondgebied en dat der zelfbesturende vorsten, belandden wij in een zoogenaamd strandbosch, een van die toonbeelden van welige groeikracht, welke de tropische laaglanden zoo vaak opleveren.

Kwistig was hier inderdaad de vegetatie. Het bladergewelf boven onze hoofden was zoo dicht, dat geen enkele zonnestraal tot den drassigen bodem vermocht door te dringen. De vochtige dampkring door geen enkele windzucht ververscht, hing loodzwaar tusschen die sombere boschwanden, en bezwaarde de ademhaling, terwijl die eigenaardig aangrijpende moeraslucht bekend als malaria een plotselijken invloed op het gansche reisgezelschap uitoefende. Alles verstomde; de anders zoo luidruchtige Rottinezen en Savoenezen staakten hun gezang en gekakel alsmede die nitgelaten gillende uitroepingen, die vooral geen Rottinees op reis kan inhouden.

Zwijgend volgde de gansche troep haar weg langs een kronkelend pad, waar doornbamboe, de gawang en nipapalm, struiken en lianen zoo dicht op en dooreen waren gegroeid, dat eenige ruiters der voorhoede afstegen om met hunne kapmessen een weg te banen voor de achter hen volgende hoofdtroep.

Onverwachts stuitte men op eene vrij diepe snelstroomende boschkreek. Na kort beraad stegen een zestigtal mannen af en weldra klonken de slagen van zoovele kapmessen ten einde een noodbrug voor menschen en paarden daar te stellen.

Bij dit kleine oponthoud voegde zich nog een incident dat

mij aanvankelijk groote zorg baarde. Onze reisgenoot de ingenieur, wiens zwak gestel door die stortbui in het gebergte en het verblijf van twee nachten in een moeras, tamelijk geleden had, viel plotseling neer. Eene doodelijke bleekheid verspreidde zich over zijn gelaat; ijskoud was het gansche ligchaam dat daar met gesloten oogen op het vochtige boschpad lag neêrgezezen.

Waarlijk het vooruitzicht was niet aanlokkelijk. Nog verscheidene uren hadden wij af te leggen eer wij onze halt voor dien dag konden bereiken. Wat aan te vangen met den kranke? Bijna had ik berouw mijn vriend M. als reisgenoot te hebben mede genomen. Wat aan te vangen zoo hij eens bleef in den aanval van moeraskoorts? De pols was klein en zwak ja nauwelijks waarneembaar. Lang denken en talmen ging hier niet aan. Onmiddellijk bevochtigde ik zijn gelaat met eau de cologne en deed ze hem tevens zooveel mogelijk inademen, terwijl zijne lippen met een weinig brandewijn werden bevochtigd. Na eenig verwijl slaakte de lijder een diepe zucht en opende hij zijne oogen, met die eigenaardig onbestemde uitdrukking, welke steeds na bezwijming plaats vindt. Onmiddellijk drong ik hem een flinken slok brandewijn op, liet hem op zijn paard tillen en onder geleide van twee personen voort stappen.

Onder die bedrijven was de brug gereed gekomen. Het grootst gedeelte onzer volgelingen had zich bereids een weg door het bosch gebaad en aan het luid rumoer, vermengd met het onvermijdelijk gejubel en getier onzer Rottinezen bemerkte ik, dat men het bosch uit was geraakt en het zonnige strand had bereikt.

Wat scherp contrast, wat plotselinge afwisseling leverde dat betreden van het strand, waarvan het witte in 't zonlicht glinsterend zand het oog als het ware verblindde, nadat het zich eenigen tijd gewend had aan de sombere boschtint door geen enkele zonnestraal opgevrolijkt.

Wij reden zoo spoedig, als de toestand van den kranke toeliet, onze bestemming te gemoet, onder het centoonig geluid der kleine rollers van de opkomende zee en onder het genot der

gloeiende stralen eener tropische zon, die met onverdoofbaren glans uit den strakken hemel op ons neder blikte.

Eindelijk zagen wij in de verte de Nederlandsche vlag in de opgekomen zeewind flink uit waaien. Daar was onze halt voor dien dag, zegge onze bladerhut, die door de zorgen van een der Sonnebaitse hoofden was daargesteld.

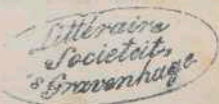
Luitenant Benjamin had dus reeds een begin gemaakt met de uitvoering der taak hem bij het begin van den tocht opgedragen.

Hij had namelijk in last om den keizer van Sonnebait en diens onderhoofden kennis te geven, dat de heeren der »kompanie" door Sorbian naar de aangewezen vergaderplaats aan de oevers der Noi-Niti zou trekken, hen daarbij verzoekende om nu ook tijdig aldaar te verschijnen. Dewijl wij na het overtrekken der rivier Toeak-au op Sonnebait's grondgebied waren gekomen, met name in het landschap Takaip maakte een der hoofden het alzoo zich ten plicht eene hut te doen opslaan voor ons nachtverblijf.

Dit hoofd voerde den titel van Djeral, wellicht eene verbasering van ons woord generaal.

Pas had ik den kranke onder dak gebracht en hem de noodige geneesmiddelen toegediend; pas schommelde ik even in mijne hangmat om eenige oogenblikken rust te nemen, of ik vernam daar buiten eene ongewone drukte. Er was namelijk een gezantschap van genoemd hoofd aangekomen als geschenk medebrengende een varken, eenige manden met djagoeng (maïs) en een paar stokken suikerriet. Deze gift was weldra verdeeld onder onze Rottinezen en Savoenezen, terwijl ik als tegengeschenk eenige kelderflesschen arak en kruid, benevens een paar hoofddoeken liet uitreiken, daarbij die lieden mededeelende, dat ik hoopte den Djeral weldra op de groote vergadering te zien.

Onze legerplaats lag niet ver van de vrij steile kaap Tandjong Koeroes, welke alleen bij laag water eene vrij smalle strook gronds aanbodt om onzen tocht te vervolgen. Den volgenden morgen echter bij het opbreken was het hoog water. De kaap kon niet worden omgetrokken; wij namen dus onzen weg over den berg welke tamelijk boschrijk was.

Bij het uittreden van het bosch en het beklimmen van het pad, dat ons naar den top moest voeren, gebeurde iets, dat tot een groot ongeluk aanleiding had kunnen geven. Van een der laatste boomen, op Timor bekend als pohon kebissak en tot het geslacht der mimosae behorende hing een tak met dorens voorzien ietwat over het pad. Onbewust van eenig gevaar liet ik mijn paard zijnen gewonen draf behouden, en hem zijn eigen weg volgen, iets dat steeds aan te raden is bij het afdalen van steile bergpaden.

Op het onverwachts greep een der zware dorens de buitenzak van mijn jas, waarin zich mijn notitieboekje bevond.

De zak scheurde uit, mijn boek viel op den grond, en het paard behield zijn stap zonder in het minst uit te wijken.

Dit was mijn behoud. Terzijde van mij had zich een afgrond geopend van ongeveer 400 voeten diepte en zoo loodrecht waren de wanden dat ik te paard zittende, vlak onder mij de zee zag breken op de rotsen aan den voet van de kaap op wier top wij ons bevonden. Het pad leunde tegen een steilen bergwand en was nauwelijks twee voeten breed.

Van schrik huiverend sloot ik onwillekeurig de oogen en reed zoo verder, mijn boek, dat op den uitersten rand van den afgrond lag, geheel in den steek latende. Een der achteraan komende heeren van het gezelschap, het gevaarlijk punt nog niet genaderd zijnde, vond gelegenheid van het paard te stijgen en, omzichtig voortkruipend, het boek met uitgestrekte hand van zijne gevaarlijke plaats te halen.

Weldra daalden wij af naar het strand, trokken de weinig beteekenende Noiminarivier over en legerden ons op het einde van den dagmarsch in eene grasvlakte nabij de uitwatering van eene beek, den naam dragende van Si-Molloh.

Hier kwam ons de feitor van Noimina, een der onderhoofden van Sonnebait, officieel begroeten.

Wij hadden reeds bij onze komst in de verte het slaan op de gong vernomen. Daarop zagen wij uit een hoek van het bosch een zonderling toegetakeld persoon te voorschijn treden

die eene oude, versleten Hollandsche vlag zwaaide. Toen volgde de man met de gong en eindelijk het genoemde inlandsch hoofd, met een nasleep van een zestigtal mannen.

Hij voerde als teeken zijner waardigheid een rottingstok met grooten zilveren knop, waarop het bekende merk der Oost-Indische kompagnie. De wijze waarop die stok door het ons te gemoet tredend hoofd werd gedragen deed mij onwillekeurig denken aan een tamboer-majoor die bij eene parade figureert.

Nauwelijks waren de eerste plichtplegingen gemaakt of op een wenk van den feitor vlogen alle kapmessen uit hunne scheiden en binnen het uur was eene ruime hut voor het reisgezelschap daargesteld, waarvan het dak en de omwanding geheel uit gawangbladen ¹⁾ waren samengesteld.

Onderwijl hadden wij ons met den Feitor onder een boom gelegerd. Ik had eenige flesschen arak ten beste gegeven voor de lieden die de hut bouwden, terwijl ons inlandsch hoofd en zijn onmiddelijk gevolg eene tamelijk groote eer aan deze arak bewezen. De Timorees is een groot liefhebber van sterken drank; en wordt dan spoedig luidruchtig en opgewonden. Dit had ook hier plaats met onzen Feitor. Onder het maken van tal van gesticulationen — woeste gebaren zou men haast zeggen — verhaalde hij van zijn land, zijne voorouders, zijne oorlogen en dapperheid en niet minder van zijne gehechtheid aan de »kompagnie."

Nu moet men weten dat juist Sonnebait van af de vroegste tijden het meest met ons bestuur heeft overhoop gelegen, dat wij van dit rijk de meeste invallen hebben te duchten gehad en er zelfs nog in 1857 eene expeditie is noodig geweest, om den keizer eene tuchtiging toe te dienen. Zelfs op dien oogenblik bestond er geen politieke gemeenschap tusschen het Nederlandsch Indisch gouvernement en den vorst van Sonnebait.

Dit nam niet weg dat door den gastheer, die eigenlijk bij ons te gast was, hoog werd opgegeven van diens trouw en gehechtheid aan »Mai Bapa kompanie."

¹⁾ Corypha gabanga Bl.

Dit voorvoegsel »Mai Bapa" dient eene korte verklaring. Het eerste woord beteekent moeder het tweede vader. Men betitelt het gouvernement van ouds met dit voorvoegsel om daarmede eerbied en onderwerping van hunne zijde aan te duiden, hoewel ons gezag in die streken alleen op oude kontrakten steunt, en de heeren Timorezen maar al te dikwerf zich als vrij ondeugende kinderen hebben getoond tegenover de »Mai Bapa kompanie."

»Zie eens toean" riep de man in geestvervoering, »altijd hebben wij de vlag van de kompanie gevoerd, mijne voorvaderen bezaten reeds den stok, welken ik thans in handen heb; wij zijn de trouwe kinderen der kompanie."

Dit zeggende zwaaide de man op vervaarlijke wijze met zijn zilvergeknopen rotting.

Met een vlugge beweging trok ik de witte kap van mijne tenuuepet, in welke soort van coup de théâtre mijne medegezellen niet weinig schik betoonden, en sprak tot den Feitor: »gij ziet ook ik ben een kind der kompanie, en gij weet waarom ik deze groote reis maak; ik hoop dus dat de Feitor van Noi-Mina ook al het zijne zal doen om mede te werken tot het beëindigen van den oorlog."

De man beloofde dit. Trouwens hij had veel door den oorlog geleden. Hij verklaarde mij hoe hij zelf uit zijne hoofdkampong aan de rivier, waar naar het regentschap heet, was verjaagd geworden en naar het gebergte had moeten vluchten, waar hij thans nog tijdelijk was gevestigd. Hij besloot zijne mededeeling met de volgende figuurlijke uitdrukking: »vroeger was Sonnebait zeer rijk; het was een groote boom met wijd uitgespreide takken en dichtgebladerden kroon, thans is de boom afgehakt en zijn er slechts enkele spruiten van over gebleven; wij hopen echter op de hulp der kompanie, opdat er vrede kome en de boom weder opgroeie."

Bij het invallen van den avond liet onze Feitor eenige inlandsche dansen uitvoeren, waarbij ter eere der kompanie en ter verwelkoming der heeren van de kommissie de noodige liederen werden geïmproviseerd.

Hoewel de maan aan den helderen hemel blonk en aan dit tooneel, voor mij geheel nieuw, een eigenaardig zachte tint verleende; hoewel er dapper op de gong werd geslagen en er eene vrolijke uitgelatenheid onder de dansenden heerschte (de Rottinezen en Savoeenezen waren mede aan het dansen geraakt) was ik tamelijk vermoeid van de inspanning van den afgeloopen dag. Ik vleide mij dus in mijne hangmat en weldra stierven zoowel het luid gezang van zoo vele stemmen als de galmende toonen der gong voor mij weg, hoewel het feest nog lang daarna in vollen gang bleef.

Den volgenden morgen was de Feitor en zijne volgelingen verdwenen en onze bagaasje met eenige flesschen arak en kruid verminderd.

Ons kampement te Si-Molloh verlaten hebbende, trokken wij noordwaarts langs het strand en werden weldra verrast door het gezicht van een monitor, welke daar voor anker scheen te liggen.

Naderbij komende verdween echter de begoocheling. Het was eene rotsmassa of liever een klein eiland bij de inlanders bekend als Batoe Manoesia of »menschvormige steen." Had ons voorstellingsvermogen er een ramtorenschip van gemaakt, de ons vergezellende lieden hadden er het beeld van een liggenden mensch in gezien. Onder het beschouwen dezer grillige rotsvorming kwamen eenige personen uit de voorhoede ons waarschuwen om haast te maken: de intrekende vloed maakte het schielijk overtrekken eener nabijzijnde rivier noodzakelijk, zoo wij niet voor een goede zes uren wenschten gestuit te worden in de voortzetting van de reis. Dit mocht vooral niet gebeuren, dewijl wij een zeer grooten dagmarsch voor ons hadden. Overhaast reden wij voorwaarts en weldra plaste de gansche troep in de monding der rivier Termano, welke vrij diep landwaarts inloopt en gezegd wordt in verband te staan met de Koperri-rivier (Noi-Niti) aan wier oevers de groote vorstenvergadering zou plaats hebben.

De rivier Termano heeft haar naam ontleend aan eene aldaar

gevestigd geweest zijnde Rottineesche nederzetting, welke echter in der tijd meer landwaarts in verplaatst is geworden: de kolonie had allerlei tegenspoeden. Booze streken van den Nitoe schenen hier in 't spel te zijn. Een deel der Rottinezen begaf zich naar eene andere streek, een ander deel verplaatste zich meer binnenwaarts, waar thans de kampong Termano gelegen is.

Met het overtrekken dezer rivier hadden wij ook het landschap Takaip achter den rug en betraden wij het grondgebied van den radja van Ambenoe.

Deze vorst Oesi Tolih genaamd was insgelijks betrokken in den tegenwoordigen oorlog, doch stond in geenerlei betrekking tot het Nederlandsch gezag.

Zijn eigenlijk gebied lag in de omstreken der meer noordelijk gelegen rivier Soetrana en stond onder de Souvereiniteit van Portugal. Een zijner voorvaders had zich geheel en al aan het Portugeesch gezag onttrokken en was met een groot aantal volgelingen zich komen vestigen in de landstreek, gelegen tusschen de rijken Amfoeang en Sonnebait.

Het bondgenootschap van Oesi Tolih met een der genoemde rijken was mede een punt van geschil; vroeger had hij zich bij eerstgenoemd rijk aangesloten, thans had hij de zijde gekozen van Sonnebait.

Wij waren dus op vreemd grondgebied. Maar het land was zoo doodsch, zoo verlaten, dat nergens een spoor van leven of bebouwing werd aangetroffen. Het strand verlaten hebbende trokken wij nu in meer oostelijke richting door dicht begroeide bosschen, waar wij telkens het spoor bijster werden; onze gidsen waren dikwerf in het onzekere welken weg te kiezen. Zochten zij nieuwe wegen uit vrees voor eene hinderlaag op de gebruikelijke paden? Hoewel zij er ons het antwoord op schuldig bleven, bemerkten wij dat dit toch het geval was. Het bosch werd nu en dan onderbroken door open grasvlakten of clairières, waar talrijke kudden herten ongestoord rondzwierven, nu niet meer verontrust door het knallend schot des jagers. Die heerlijke jagtvelden lagen onbenut en het eenige, wat men nu en

dan te aanschouwen kreeg, was eene verlaten en meestal ingevallen jagershut met het daarbij behoorend rak om vleesch te droogen. De Timorezen toch doen hier even als in der tijd de Boekaniers. Het vleesch van het geschoten wild wordt onmiddellijk na het villen in reepen gesneden en in de lucht gedroogd om daarna onder den in Indië bekenden naam van ding-ding tot eigen gebruik bewaard of in den handel gebracht te worden. Het ding-ding nu van hertevleesch is veel smakelijker dan dat afkomstig van karbouwen; het vindt veel aftrek onder bewoners van Koepang en omstreken.

Eindelijk trokken wij de drooge bedding door der rivier Taïn en kwamen op Amfoeangs gebied. De bedding dezer rivier lag vol rolsteenen en was zeer breed.

Een eigenaardig verschijnsel was het, dat die rolsteenen zich op verschillende plaatsen tot overlangslopende dijken hadden gevormd. Men had hier dus te denken aan zamenvloeiing van meerdere rivieren nabij de monding der Taïn, waarbij de watermassa die in den regentijd van het gebergte stroomt, eene verbazende kracht moet uitoefenen.

Nabij het doel van onzen tocht voor den dag komende, merkte ik hier en daar voorwerpen op, die mij onwillekeurig aan mijne vroegere tochten in Afrika herinnerden en tevens de meening bij mij deed geboren worden, dat de gebruiken der Timorezen dezer streken eenige punten van overeenkomst aanboden met die der Negers van de Goudkust, zooals ik trouwens in den vervolge in meer dan een opzicht zou ontwaren. Op verschillende punten namelijk langs den weg waren rakken of stellingen opgericht in den vorm eener galg.

Daaraan hingen eenige bundels kruiden en andere ingrediënten, waaraan geheimzinnige krachten werden toegeschreven, welke de booze streken der Nitoe's moeten afwijzen. Deze zijn het best te vergelijken met de Fetischen van West-Afrika wien men offeranden brengt ter afwering van rampen en onheilen.

De Fetische kan nu eens een goede, dan weder een kwade zijn, en dit is ook het volksgeloof omtrent den Nitoe.

Aan den ingang van bijna elke kom (kampong) zag ik zulk eene stelling met een bundel kruiden of een aarden pot met onbegrijpelijke ingrediënten, opdat de Fetische, aan den ingang van het dorp komende, zou terug keeren. Ik vernam nu dat dit zelfde plaats had gevonden tot keering van de pokken, welke in deze streken groote verwoestingen hadden aangericht.

Eindelijk bereikten wij Soleo, gelegen aan eene kleine baai, welke ten Noorden door Tandjong-Gemok wordt begrensd.

Dit plaatsje, gelegen aan eene kleine baai, is de hoofdzetel van den radja van dat gedeelte van Amfoeng, wat den naam van Sorbian draagt. Enkele Chinezen hebben zich hier neergezet en leven van den ruilhandel in pinangnoten, was en karbouwenhorens.

Niet te min is het een ellendige kampong met slecht gebouwde, meest half vervallen woningen, waarin tevens de grootste onzindelijkheid heerscht. Geen wonder dat de pokken hier menig slachtoffer hadden gevonden. Zelfs zij, die door de ziekte waren heengeworsteld, zagen er deerniswaardig uit. Velen droegen er niet alleen de diepe sporen van in hun gelaat, maar ook onderscheidenen hadden het gezicht geheel of gedeeltelijk verloren. Welk een nut zou een vaccinateur alhier niet kunnen stichten, dacht ik, bij het ontwaren van zooveel ellende.

Wij werden ontvangen door het voornaamste hoofd van Sorbian, den Feitor Nai Po, die weldra als een der hoofdfiguren op dezen tocht zou optreden. De radja zelf was in het gebergte, doch had genoemd hoofd gelast aan de heeren der Kompagnie mede te deelen, dat hij hen weldra hoopte te ontmoeten.

Ons werd mede namens den vorst de keus gelaten, welke woning in de kampong wij wenschten te betrekken.

Na enkele woningen te hebben bezichtigd hadden wij er genoeg van. Bij het binnentreden van elk dezer stulpen stuitte onze blik niet alleen op de bewijzen van groote onreinheid, doch ook de geur, die ons bij het betreden dier woningen te gemoet kwam, deed ons spoedig afdeinzen.

Maar nu? Goede raad was duur. Wij hadden dien dag een lange reis achter den rug en waren vermoeid.

Wel bood de publieke raadzaal ruimte genoeg aan, doch deze was aan alle zijden open, en het dak er van was reeds voor drierde verdwenen. Voor het opslaan eener hut was het te laat en de materialen daarvoor moesten ver worden gehaald, want de omstreken zagen er even treurig uit als de kampong; zij leverden slechts struikgewas, kreupelhout en dor, kort gras, zoodat het voeder voor de paarden ook op tamelijk grooten afstand moest worden gezocht.

Toevallig viel het oog van een onzer op een soort van duiventil op vier palen. Het gebouwtje scheen nieuw, doch was vrij zwak en doorzichtig en vervaardigd van gespleten bamboes.

Echter scheen het voor menschelijk gebruik bestemd. De bamboezen trap voerde naar eene deur die wel wat groot was ter toelating van enkel duiven; in één woord het had veel in vorm en voorkomen van een bidhuisje, zooals men bij de woningen van sommige Mohamedanen aantreft.

De feitor die ons met den tolk vergezelde, zag onzen eenparigen »blik opwaarts" lachte nitbundig en na het uiten van enkele woorden, waarvan ik alleen »lèkoh, lèkoh! heel goed!" verstaan en onthouden heb, hadden wij ons in het wankelend en krakend, doch niettemin sterk optrekje geïnstalleerd en bevonden wij ons weldra op ons gemak.

Den volgenden morgen zouden wij naar Naiklio trekken, zijnde dit de hoofdkampong van radja Sanoe Manok, wien wij later zullen ontmoeten.

Na onzen tocht naar Baratti hadden wij geen regen meer gehad, doch nu begon de lucht allengs te betrekken en alles voorspelde een regenachtigen nacht en een dito morgen. Feitor Nai Po richtte met een bedrukt gelaat den blik naar het meer en meer dreigend zwerk, schudde het hoofd op bedenkelijke wijze, pruttelde iets binnensmonds en verliet ons plotseling.

Na eenigen tijd afwezig te zijn geweest kwam hij met opgeruimd gelaat terug. En wat was hij gaan doen? Hij was eene

offerande gaan verrichten om den regen tegen te houden, welke plechtigheid met den karakteristieken naam omschreven werd van: »toetoeþ hoedjan."

In de daad gingen wij den volgenden morgen met fraai weder en onbewolkte lucht op reis. Jubelend en tierend galoppeerden onze volgelingen langs het zandige strand, waar zich toen ongeveer een vierhonderdtal ruiters vereenigd bevonden. Niet alleen had de radja van Baü zich met eene vrij talrijke schaar volgelingen bij ons aangesloten maar ook het volk van Nai-Po vergrootte den stoet.

Deze dagmarsch zou echter eene korte zijn. Wij hadden slechts langs de kleine baai en voorbij een op zich zelven staanden heuvel, Ton Besie genoemd, te trekken en bereikten vroegtijdig de kampong.

Naiklio is de hoofdplaats van den tweeden radja van Amfoand Sanoe Manok. Deze woont hier eigenlijk niet, doch houdt zijn gewoon verblijf te Maniki nabij de hoofdplaats Koepang, zoodat ik hem reeds vroeger had leeren kennen. Bij onze aankomst in zijn gebied hoopte ik hem dan ook spoedig te ontmoeten. Dit gebeurde. Hij droeg reeds sedert eenigen tijd kennis van onzen tocht herwaarts en het plan bestond dat hij ons naar de vergaderplaats zou vergezellen.

Bij onze aankomst te Naiklio viel het mij onmiddellijk op, dat deze kampong ruimer aangelegd, met meer regelmaat gebouwd en zindelijker onderhouden was. Ook de huizen waren er talrijker en oneindig netter. Er stond op een open terrein nabij het strand een flinke vlaggestok, waarvan de driekleur bij onze aankomst wapperde. Ook was er eene vrij ruime en goed onderhouden pasangrahan, hier bekend onder den naam van »roemah kompanie," voorzien van tafels en banken doch aan alle zijden open. Er behoefde slechts eene omwandeling van lontarbladen te worden aangebracht, en het gebouw was geschikt om ons voor een paar nachten te herbergen.

Nabij de pasangrahan lag de woning van een chineesch handelaar, die ook met den handel van Koepang in betrekking

stond. Dit was het nieuwste en best ingerichte huis van Naiklio.

Er was ook met veel moeite en zorg een tuin voor het huis aangelegd, waarin eenige bloemen en heesters tierden, terwijl de hoekpunten door klappers werden ingenomen. De eigenaar die er welgedaan en goedhartig uitzag, kwam mij verzoeken of ik eene kamer in zijne woning wilde betrekken, iets wat ik volgaarne aannam, te meer dewijl ik van hem, wegens zijn langdurig verblijf in Amfoeang en de vele handelsbetrekkingen die hij in het binnenland had, veel kon vernemen omtrent den toestand der landstreek, welke wij weldra zouden binnen trekken.

Wij verbleven een paar dagen te Naiklio, zoowel om op Sorbian ¹⁾ te wachten als om op de hoogte te komen der hangende geschillen, ten einde niet geheel onvoorbereid ter raadsvergadering te komen.

Naiklio drijft een veel uitgebreider handel dan Soleo. Er lagen op de reede vijf handelspraauwen, als eene van Makassar, eene van Savoe, eene van Boeton en twee van Rotti. Een twaalfstal Chinezen is hier voor den handel gevestigd, van welke mijn gastheer wel de voornaamste was. De aanvoer bestaat hoofdzakelijk in buskruit, lijnwaden, parangs aardewerk en arak. De uitvoer bepaalt zich tot pinangnoten, was, karbouwenhorens en een weinig rijst.

Radja Sanoe was mij al zeer spoedig komen opzoeken. Van hem en van mijn Chineschen gastheer vernam ik een en ander omtrent den stand van zaken in deze streken.

De oorlog tusschen Sorbian en Sonnebait had, zooals gezegd is, reeds zes jaren geduurd. De oorzaak lag in de kwestie van het bezit van eene strook gronds, welke eene geregelde bijenkolonie vormde. Sonnebait was de aanvaller geweest. Sedert dien tijd had men elkander veel afbreuk trachten te doen door veeroof op groote schaal, en menig slachtoffer was

¹⁾ Ten einde verwarring in de benaming der beide radja's van Amfoeang te voorkomen, zal ik voortaan den naam Sorbian gebruiken voor Moloh Manok die in den oorlog betrokken was, en den andere Radja Sanoe blijven noemen.

gevallen door het afschuwelijk gebruik van het koppensnellen.

Het kon dan ook niet anders of de handel werd door die zoo genaamde »stille oorlog" zeer gedrukt.

Zoo beliep de uitvoer van was vóór den oorlog 303 à 400 pikols per jaar en thans was die uitvoer tot op hoogstens 50 pikols verminderd. Zoo ook was de omzet van pinangnoten en andere handels-artikelen naar evenredigheid verminderd; niemand waagde zich aan de inzameling.

Vooral de handel te Naiklio klaagde dus bitter; geen wonder dat men aldaar onze komst als een welkom teeken van toekomstigen vrede beschouwde. Ook de Feitor van Lèlogama hoopte veel van onze bemiddeling en had reeds vooraf namens zijn vorst te kennen gegeven dat Amfoeang zich gaarne naar de billijke eischen der »kompagnie" zou schikken.

Ook de radja van Ambenoe, wiens naam in het voorbijgaan reeds is genoemd, was ingelijks in onmin met Sorbian of liever met een Feitor van Lèlogama. Deze vorst was toen nog niet bij het Nederlandsch Gouvernement erkend, zijn naam kwam dan ook niet voor onder de Timoresche vorsten in den regeerings almanak. Hij had echter aan radja Sanoe zijn verlangen kenbaar gemaakt, om toe te treden tot de vorsten, welke met ons in betrekking staan.

Radja Sanoe en Feitor Nai Po lichtten mij nu in omtrent de onderlinge verhouding der twee takken van het Amfoeangsche vorstenhuis en het aandeel, dat elk der beide vertegenwoordigers in het bestuur des lands had.

Het vorstenhuis van Amfoeang is van ouds de bondgenoot der O. I. kompagnie geweest in hare herhaalde worstelingen met Sonnebait. Dit bracht trouwens de gezonde politiek mede; men had zich steeds tegen de zucht tot indringen van den kant van Sonnebait te dekken, hoewel, zooals naderhand blijken zal, Amfoeang en Sonnebait een gemeenschappelijk stamhuis hebben.

Radja Sanoe behoort tot de oudere tak van het Amfoeangsche geslacht, en heeft als zoodanig den voorrang bij feeste-

lijke gelegenheden, doch Sorbian hoewel tot den jongeren tak behoorende heeft meer macht en een uitgestrekter grondgebied. Behalve de hoofdkampong Naiklio en eenige landerijen in het gebergte, bezit radja Sanoe geen grondgebied. Het rijk van Amfoeang staat dus om zoo te zeggen geheel onder het gezag van Sorbian. De oorsprong van deze vreemd schijnende indeeling is als volgt. Vroeger verdeelden twee broeders onderling het gezag over het rijk zoodanig, dat de oudere de belangen des handels en der scheepvaart te behartigen en de zeeplaatsen te beschermen had. Daarbij was hij aansprakelijk voor de goede verstandhouding met de Hollanders.

Hij was er dus voor om de belangen der kompagnie, dien machtigen bondgenoot, in het oog te houden; zijne hoofd- en residentieplaats lag aan het strand en bekwam den naam van Naiklio: »de plaats der kreeften," afgeleid van Nai land en Klio kreeft.

De jongere broeder belastte zich met de zorg voor het eigenlijk binnenlandsch bestuur; de aangelegenheden van den landbouw; de behartiging van de belangen der in de bergen levende bevolking waren dus zijne taak. Door deze onderlinge verdeeling kreeg deze vorst dus den naam van Solebian — door de Koepangers verbasterd in Sorbian — beteekenende dit de vorst van een afgedeeld rijk, zijnde afgeleid van het woord Soléh verdeelen en bian in tweeën, de helft. Zijne hoofdplaats kreeg den naam van Soleo, beteekenende dit woord boschfluit. Uit deze indeeling en niet minder uit de namen blijkt dus, dat de oudere broeder strand- en de jongere broeder bergvorst was.

In den loop der tijden toen de macht en de invloed der O. I. kompagnie gaandeweg verminderden, en daarna het Gouvernement in het westelijk deel van den Indischen Archipel hoogere belangen te behartigen had dan de uitsluitende zorgen voor het afgelegen en onvruchtbare Timor, toen ook moest de macht van den ouden vorstentak in diezelfde mate afnemen. Tengevolge hiervan is Sorbian om zoo te spreken de alleenheerscher in het rijk van Amfoeang geworden. Radja Sanoe's zedelijke invloed

steunde hoofdzakelijk op zijn eerstgeboorterecht, hetwelk hier zeer geëerbiedigd wordt, hoezeer ook zijne persoonlijke hoedanigheden er veel toe bijbrachten om dien invloed te versterken, ofschoon hij zich nimmer met regeerings zaken inliet en zelfs zijn verblijf ver van Amfoeang had gevestigd. Radja Sanoe bezit namelijk eene aangeboren kalmte en bedaardheid, welke Sorbian ten eenenmale mist. Hij had een goed oordeel, wist een juist blik te slaan in de hangende aangelegenheden en was derhalve voor de commissie een ware vraagbaak. Ook nog eene andere deugd onderscheidde hem gunstig van Sorbian. Deze was eene onverbeterlijk dronkaard met wien dikwerf niets was aan te vangen, terwijl radja Sanoe zeer matig en ingetogen leefde. Hoewel niet in den oorlog betrokken, zou hij ons niettemin vergezellen, zoowel om ons met zijne inlichtingen te dienen, als om de hoofden van Sonnebait, bij wie hij zeer gezien is, tot inkrimping hunner hebzuchtige eischen over te halen.

Na twee dagen te vergeefs op Sorbian gewacht en onze verdere toebereidselen voor de reis gemaakt te hebben, verlieten wij Naiklio, vergezeld van Feitor Nai-Po, den radja van Baä en Radja Sanoe, elk met hunne volgelingen.

Dat alles vormde met ons eigen escorte een bonten trein van ongeveer 200 ruiters, die de bocht van Naiklio in eene lange lijn langs trok.

Weldra wendden wij rechts af en trokken in oostelijke richting het land in, de bergen te ontmoet. Wij hadden het strand nu voor goed verlaten. Wij bevonden ons te gelijker tijd op het zoogenaamde onvrije grondgebied.

Feitor Nai-Po, gewoonlijk opgeruimd en vrolijk van aard, begon thans een ietwat zorgzaam gelaat te zetten. Hij hield zijn paard in en sprak eenige woorden tot den tolk, die mij daarop verwittigde dat de streek, waar wij ons bevonden, niet geheel veilig werd geacht. Meermalen hadden hier vijandelijke ontmoetingen plaats gevonden. Men diende dus eenigzins op zijne hoede te zijn voor mogelijke hinderlagen of overrompelingen.

De Feitor zou derhalve met zijne geelzijden vlag als voorhoede vooruit trekken, onmiddelijk gevolgd door eenige onzer volgelingen met de Nederlandsche driekleur. Daarop zou het gros van onze troep volgen, terwijl een der heeren van het gezelschap het toezicht zou houden op de achterhoede.

Hoewel wij voor ons, als zendelingen van het Nederlandsch Gouvernement, niets te vreezen hadden, gebod de voorzichtigheid niettemin eenige waakzaamheid aan den dag te leggen bij de intrede in een land, waar de vijandelijkheden nog in vollen gang waren. De wapenen werden nagezien, eene voorhoede en achterwacht geformeerd, terwijl de pakpaarden en het gros van den trein zooveel mogelijk bijeen werd gehouden. Deze laatste maatregel bleek echter niet te kunnen worden volgehouden zoowel wegens de gesteldheid van het terrein als wegens de geaardheid onzer volgelingen, die liever op hunne wijze wenschten te reizen dan zich aan eenige orde te onderwerpen.

Ons volkje, ongedisciplineerd als het was, kon maar slecht in bedwang worden gehouden. Sommigen hadden het spoor eener schildpad in het zand ontdekt en bleven achter om de eijeren op te sporen. Anderen zagen weér een wilde honigraat in een boom en onmiddelijk was men afgestegen om de honig er uit te halen. Weer anderen hadden een hert tusschen het belendend geboomte zien verdwijnen en holden het in dolle vaart achterna, het bosch met hunne wilde jachtkreten vervullende.

Onze weg liep steeds in zuid-oostelijke richting door eene heuvelachtige en zwaar begroeide streek. Meer en meer begonnen wij te stijgen. Ravijnen openden zich nu en dan op het onverwachts en het afdalen in diepe rivierbeddingen, met groote rotsblokken bezet, kostte u veel inspanning en tijd.

Twee dezer ravijnen waren de beddingen der rivieren Métah en Kesbah. De eerstgenoemde was droog de tweede voerde hare drabbige wateren met vrij wat onstuimigheid af. De Kesbah was zoo kronkelend, dat wij haar onderscheidene malen op onzen tocht moesten overtrekken. Toen wij tot eene zekere hoogte waren gestegen ontwaarden wij twee bergtoppen. Recht

vóór ons lag de Timau en aan de linkerhand verhief zich de Kolabah.

Dikwerf genoten wij op den top eens heuvels, een niet onaangenaam vergezicht. Grazige velden met boomgroepen en boschjes heestergewas; blauwende bergen in de verte. Maar bovenal werd het landschap verlevendigd door den langen trein onzer volgelingen welke zich als eene reusachtige, bont gekleurde slang door het breede dal tot op den top van een daar tegen over liggenden heuvel opkronkelde. Maar ook bij al het aangename en verrassende, dat sommige gezichtspunten opleverden was aan dat trekken door zulk een geaccidenteerd terrein veel last en soms ook gevaar verbonden.

Het reizen toch is niet alles in weinig bezochte distrikten, of op afgelegen buitenposten, waar men door »grooten weg" een redelijk begaanbaar voetpad te verstaan heeft en waar men bij gebrek aan zulk een »grooten weg" zijn pad zoeken moet door dicht begroeid bosch, waar twijfelachtige voetpaden elkander meermalen kruisen of waar de te volgen richtingen door de drooge bedding van een bergstroom voert. Stations, pasan-grahan's of zelfs eene enkele warong zijn niet te vinden, en het gebeurt daarbij meermalen dat men na dagen reizens eerst een kampong doortrekt waar met moeite eene kip of een paar eieren te krijgen zijn. Soms heeft men uren lang de felle zonnehitte, of treft men halfweg een in Europa ongekenden stortregen, die menschen, goederen en levensmiddelen doorweekt. Op een anderen tijd schiet een ruiter bij het afdalen van een ravijn met zadel en al over den kop van het paard, of struikelt een lastdier met levensmiddelen, waardoor de kleine voorraad wijn of bier, bestemd voor eene geheele week, op eens verloren gaat.

Den eenen dag doet de reiziger een goed maal met een hertebout, den anderen moet hij tevreden zijn met rijst en dingding of drooge visch.

Na een vermoeijenden tocht van 18 palen bereikten wij de kampong Bakoein, tot het gebied van Sorbian behorende.

Deze plaats ligt aangenaam tusschen het groen van oranje- en andere vruchtboomen en is gebouwd tegen eene rots. Zij bestaat uit slechts eenige weinige kegelvormige huizen, maar is niet te min van groot belang voor alle bewoners uit den omtrek. Zij dient namelijk tot asyllum bij een algemeenen aanval. Honderde lieden kunnen daar een voor den vijand onaakbaar toevluchtsoord vinden. De rots achter het lommer verscholen kan namelijk door een handvol dapperen tegen honderden worden verdedigd, terwijl zich daar achter een van alle zijden ontoegankelijk dal bevindt, waar men tegen elken overval is beveiligd. De rots zelf is pamali (heilig): daarop bevindt zich een raw altaar van rotsklompen waar van tijd tot tijd offeranden worden verricht.

De omstreken van Bakoein zijn niet onaangenaam. Men denkt zich onwillekeurig een Engelsch park, wanneer men die verspreide boomgroepen en die zacht golvende hellingen aanschouwt, bedekt met een mollig grastapijt waar de paarden lustig kunnen grazen. De dampkring is er frisch, hoezeer de streek niet hooger ligt dan ongeveer 1600 voeten.

De thermometerstand was er als volgt:

16 September.

6 ure 's m.	12 ure 's m.	2 ure 's nam.	4 ure 's nam.	6 ure 's nam.
69°.	81°.	80°.	75°.	68° F.

Onze hut werd op een heuvel tegenover een kampong opgeslagen. Tusschen die bedrijven kon ik eens een overzicht van het terrein nemen om zoo mogelijk te bepalen waar omstreeks wij ons bevonden.

Eerst echter een kleine terugblik over den afgelegden weg. De heuvelreeksen die het strand omzoomen behooren allen tot de kalkformatie, hier en daar gekleurd door ijzerverbindingen. Dit geeft een schralen en eentonigen plantengroei. Gawang en bamboe doeri was schering en inslag. Langs de rivieroeveren hier en daar eenige casuarinen en, waar de bodem iets minder door scheen, koesambi- en wilde djamboeboomen. In de omstreken van Paritti trof men ook in de alluviale gron-

den den op Boeroe zoo menigvuldig voorkomenden kajjoepoetih-boom aan, uit wier bladen de bekende geneeskrachtige olie bereid wordt. Opmerkelijk is het, dat zoowel in de gansche baai van Koepang als langs de meer noordelijk loopende kustlijn de kokospalm niet zoo algemeen wordt aangetroffen; het afwezen van zuiveren zandbodem is hiervan de oorzaak; de Gawangpalm is in zijne plaats getreden.

Dit verschijnsel openbaart zich trouwens op alle eilanden dezer residentie welke tot de kalkformatie behooren.

Meer in het binnenland, waar men de verweerings produkten van oudere vormingen aantreft (grauwacke) is de bodem minder dor en zou hij nog vruchtbaarder zijn, zoo er minder gebrek aan water ware.

Enkele spranken slechts behouden in den oostmoesen een voortdurenden waterstraal; de meeste rivierbeddingen liggen dan droog. Voor den sawah-bouw zijn de door mij bezochte streken derhalve op de meeste plaatsen ongeschikt, doch hier te Bakoein en in nog hooger streken zooals te Lélogama, Tennini, Bekki-Mela, Molloh, zou naar mijn inzien de koffië bij eenige zorg uitmuntend kunnen slagen. De berghellingen zijn meestal zacht glooiend en de wijde en soms zeer uitgestrekte hoogdalen meest allen $\pm$ 2000 voet hoog boven het niveau der zee, zouden zich in deze streken even goed voor de koffiëteelt leenen als in de Portugesche bezittingen op dit eiland.

Alleen het vervoer zou bezwaren opleveren, hoewel op Java de koffiëplantende bevolking het produkt ook op groote afstanden en vaak ook langs moeilijke wegen moet halen.

Sterk steken bij die afgeronde bergvormen en die zacht uitloopende hellingen af, de loodrecht uit den grond oprijzende steenmassa's, welke zich in den regel verre boven de koepelvormige heuveltoppen verheffen en daarbij naakt blijven. Geen geboomte bedekte hun kruin, geen enkele plant hecht zich aan de wanden. Dit kristalvormig gesteente verweert zeer moeilijk en laat alleen van tijd tot tijd een brokstuk los, en dat wel in bepaalde spijtings vlakken, welke aangewezen worden door in

het gesteente aanwezige dunne aderen. Meestal bestaan de losgelaten steenstukken uit onregelmatige kubieken, die van eene aanmerkelijke hoogte op reeds aanwezige steenblokken neer vallende, niet zelden uit een spatten, waardoor de omgeving van dergelijke steile rotsen meestal bezaaid is met verbrokkeld gesteente.

Niet ver van twee dezer steile en grillig gevormde bergtoppen hadden wij ons kamp te Bakoeïn opgeslagen.

Zij lagen recht zuid en noord van elkander. De noordelijkste heet Goenoeng Kolabéh de zuidelijkste is Goenoeng Timau, welke alleen op de kaart voorkomt als G. Binima of Timau. Nu bestaat er wel een G. Bitima, doch deze ligt eenige uren ten z. o. van G. Timau.

De laatste heeft naar mijne berekening eene hoogte van 3500, de eerste van 3000 voeten.

Bij het bepalen van de juiste ligging dezer bergen was Feitor Nai Po komen toeloopen. Hij zwaaide met de armen in de lucht, sprong als een bezetene en schreeuwde vervaarlijk. Dit moest zijne verwondering uitdrukken over hetgeen hij zag verichten.

Radja Sanoe stond op een afstand en schudde het hoofd.

De Feitor was blijkbaar beschonken.

Sorbian was nog niet te Bakoeïn aangekomen doch werd elk oogenblik verwacht. Van dien tusschentijd maakten wij gebruik om de heilige rots te beklimmen en het toevluchtsoord in oogenschouw te nemen. Het oude kamponghoofd geleidde ons derwaarts. De rots had eene hoogte van zeventig voet ongeveer, maar was zoo moeilijk te bestijgen dat zij eene bijna onneembare positie vormt. Boven gekomen bevonden wij ons voor een ruw, steenen altaar, waarop onze geleider, die tevens de rol van priester vervulde eenige rijstkorrels bij wijze van offerande begon uit te strooijen en met zachte stem een soort van gebed of zegewensch uitsprak, waarvan onze tolk de volgende vertaling gaf: »O, land van Timau en gij steen van Bakoeïn gij beiden zijt heilig! Mai Bapa Kompanie komt om u te zien. Ik

bid voor haar op dat zij altijd voorspoedig moge zijn en hare kinderen beschermen!"

Dit zeggende strooide hij andermaal eenige rijstkorrels op den steen uit en daarmede was de plechtigheid afgelopen. Wij legden hierop eenige stukken geld op den steen en hadden bij het afdalen alle onzichtigheid noodig om niet naar beneden te tuimelen.

Van de heilige rots afgedaald zijnde en weer op de vlakke komende, zat radja Sanoe ons onder een afdak van lontarbladen op te wachten. Hij scheen iets belangrijks mede te deelen te hebben.

»Wèl," vroeg ik, »heeft radja Sanoe eenige goede tijdingen?"

»Ik vraag vergeving, mijnheer, ik heb slechts een gerucht vernomen," was het antwoord. »Maar vroeger heb ik met een enkel woord over het verlangen van den radja van Ambenoe gesproken om insgelijks door bemiddeling der kompagnie tot den vrede te geraken. Sedert vijf jaren is er geene gemeenschap tusschen de lieden van Ambenoe en die van Lelagama en »koppen worden er gesneld ook;" voegde hij er met een bedenkelijk gelaat bij.

»Maar Ambenoe," hernam ik, »behoort immers tot Portugal?"

»Dit is waar. Het eigenlijk land van Ambenoe ligt op Portugeesch grondgebied, maar de radja van dat rijk heeft in vroeger jaren dat land verlaten en zich met toestemming van Amfoeng in deze streken gevestigd. Thans woont de radja, Oesi Tolih genaamd, te Moesoe en zijn feitor Nai Koei Kotteh heeft zijn Batoe (woonplaats) te Bikki Mela. Oesi Tolih zou gaarne vrede maken en eene vlag van de kompagnie hebben."

»Er is thans gelegenheid om den radja van Ambenoe te ontbieden," vervolgde Sanoe na eenig stilzwijgen, »Ik geloof dat hij zich op dit oogenblik aan den voet van den nabijzijnden berg Kolabeh ophoudt."

Hiertegen bestond geen bezwaar. Indien toch de vrede algemeen zou zijn, moest Ambenoe natuurlijk opgeroepen worden en tegenwoordig wezen op de aangegeven plaats van bijeenkomst.

Wat de erkenning betrof van den radja door het nederlandsch indisch gezag, was een punt van latere overweging en eene zaak, waartoe ik mij zelven niet bevoegd achtte.

Er werden dus eenige lieden afgezonden om den radja de tegenwoordigheid der kommissie te berichten en hem uit te noodigen naar Bakoein op te komen.

Een paar uren daarna verscheen een gezantschap, bestaande uit eenige hoofden en den woordvoerder Fefanka (de spraakzame) van Ambenoe, te kennen gevende dat de radja reeds vóór onze komst naar de plaats van zijn Feitor was vertrokken, maar dat hij ongetwijfeld gaarne op de groote vergadering te Noi Niti zou tegenwoordig zijn.

Radja Sanoe wisselde enkele timoresche woorden met het gezantschap. De uitkomst van dat kort gesprek scheen hem weinig genoeg te doen, en hij kon niet nalaten bij zich zelven te mompelen: »zoo is 't dan toch waar.»

Toen de zendelingen van Ambenoe met een klein geschenk in arak en buskruit vertrokken waren, zeide Sanoe mij fluisterend: »Oesi Tolih is ts Bikki Mela op een koppensnellersfeest. Een onzer oudste Meo's is door den vijand verrast geworden. Zij hebben zijn hoofd gesneld en nu vieren de lieden van Ambenoe feest en dansen rond het hoofd van den verslagene.»

Deze onverwachte mededeeling maakte een alles behalve aangename indruk op mij en, met het doel mijner reis voor oogen, werd door deze mededeeling mijn verlangen om zoo spoedig mogelijk de aanstaande vergadering belegd te zien niet weinig vergroot.

Na een poos zwijgens vroeg radja Sanoe: »weet mijnheer al iets van Baki Kooi?»

Ik wist iets van dien beruchten avonturier. Hij was de oorzaak der expeditie van 1857. Ik had te Koepang van hem hooren spreken en een en ander over hem gelezen.

Echter antwoordde ik: »zeer weinig; doch de radja zal mij wel een en ander omtrent dien man willen mededeelen.»

Daarop verhaalde mijn bedaarde vriend op ietwat eentoonige

wijze een en ander uit het leven van den man, met wien het gouvernement in 1857 had te doen gehad, en met wien ik wel-dra insgelijks zou te deelen hebben. Doch hierover later.

De avond was gevallen; de wacht was voor onze tent uitgezet en op de omgevende heuveltoppen ontvlamden in een wijden kring allengs een dertigtal wachtvuren onzer volgelingen. Om het half uur werd een soort van parool gewisseld, bestaande in een vrij rauwen kreet, die van heuvel tot heuvel herhaald werd.

Nu klonk op eens de roep van ons wachtvolk: »de keizer ¹⁾ komt."

Wij zagen uit het nabijgelegen dal eene donkere menschen-massa tot ons komen, begeleid door een zestal walmende fakkels. Bij het flikkerend en twijfelachtig licht dezer flambouwen zagen wij eene schemerachtige roode gedaante ons naderen. Het was de radja van Sorbian die, in een rood wollen buis gedoken, door eenige volgelingen gedragen en voor onze hut werd neergelaten.

De man kwam wankelend tot ons, stamelde met dikke tong een welkomstgroet en liet zich toen op eene mat glijden.

Het was een persoon van even vier voet lang met doffe, ingevallen oogen en eene uitdrukking van wezenloosheid op het gelaat, welke het gevolg was van voortdurend en overmatig gebruik van arak. De man was dan ook zoo beschonken, dat hij niet op zijne beenen staan en zich slechts met groote moeite kon uitdrukken. De feitor van Lelogama vergezelde hem en ver-keerde insgelijks in zeer opgewonden toestand.

Ook had Sorbian een zijner beide vrouwen bij zich. Deze was eene knappe, dertigjarige vrouw, zeer stemmig gekleed. Zij sprak goed maleisch en voerde den titel van Nonja. Zij toonde een tamelijk ontwikkeld gevoel van welvoegelijkheid te bezitten en schaamde zich blijkbaar over het gedrag der beide dronkaards. Zij deed alle moeite om den feitor Nai-Po, haar bloedverwant, en Sorbian, haar echtgenoot, binnen de palen der welvoegelijk-

¹⁾ De radja's van Sorbian worden even als die van Sonnehait in den regel met den naam van Kesser bestempeld.

heid te houden. Echter zag en hoorde ik van haar naderhand staaltjes, welke maar al te zeer van onbeschaafdheid en ongebreidelden hartstocht getuigden.

Die eerste ontmoeting met Molloh Manok, den onbepekten gebiedier over het rijk van Sorbian was zoo eigenaardig en leverde zulk een vreemdsoortig tooneel op, dat eene korte schets hiervan niet achterwege kan blijven.

Met knikkebollend hoofd en zwaaijende armen heette de vorst ons vijf à zes malen achter elkander welkom in het land van Timau, zijn grondgebied ¹⁾. Daarop deelde hij op omslachtige wijze mede, hoe zijne voorvaders vrienden en bondgenooten der kompagnie waren geweest en dat hij niet minder gehechtheid en eerbied voor de kompagnie gevoelde. Onmiddellijk verhaalde hij daarop hoe hij nabij Tandjong-Gemok — de Varkenshoek — met zijne vrouw in eene soloresche prauw schipbreuk had geleden. Hij trachtte daarbij zijne vrees voor zijn leven en dat zijner vrouw te schetsen, alsmede de angst voor het verlies van zijn goed. Dit verhaal echter was steeds vermengd met betuigingen van zijne trouw jegens het gouvernement.

»Ja mijnheer,» stamelde hij, »toen de prauw begon te zinken,... sedert honderde jaren waren mijne voorvaders reeds uwe bondgenoten en... mijne vrouw schreeuwde van angst... en ik heb uit handen van mijn vader dezen stok met het wapen der kompagnie,... en toen de prauw zonk verloor ik mijn siriezak met gouden ringen... mijne trouw jegens Mai bapa kompanie, is steeds... en mijne vrouw had toen al haar sarongs verloren... en de prauw zonk al dieper; begrijp mijnheer hoeveel angst ik doorstond, maar ik ben zeer verheugd dat de kompp...anie... ha-a-a-r- kinderen niet vergeet en ons wil helpen... altijd hebben wij de Hollandsche vlag gevoerd. Toen wij eindelijk gered waren was mijn siriezak verdwenen... in de zee gevallen mischien... en de komp...p...anie zullen wij altijd gehoorzamen,

¹⁾ Bekoein is gelegen in het distrikt Timau, aldus genoemd naar den bekenden berg van dien naam.

maar Sonnebait is toch het eerste begonnen... Geen enkele sarong heeft mijne vrouw teruggevonden en onze trouw aan de komp..."

De radja kreeg een aanval van hik en kon dus niet voortgaan. Feitor Nai Po gierde het uit van pret dat zijn heer in zijne rede bleef steken en gaf hem op echte dronkemensmanier een duw in de zijde. Sorbian, in zijne eer en waardigheid gekwetst, wilde zijn onbeschaamden leenman te lijf, doch tuimelde voorover en werd gelukkig in de armen zijner wederhelft opgevangen, waarop de beschonken radja met behulp van een paar sterke armen tegen een der stutten onzer hut werd geplaatst.

Dat was dan nu de gebieder van het vrij groote rijk van Amfoelang, die door zijne onderhoorigen als Nènoh anak »zoon der zon" werd aangesproken!

Dit belagehelijk en tevens stuitend tooneel begon mij eindelijk te vervelen. Ik liet den radja door den tolk weten dat ik vermoeid van de reis was en een weinig wenschte te rusten, maar dat ik van hem en Feitor Nai-Po stellig verwachtte, dat zij den volgenden morgen ten zeven ure in staat zouden zijn om met mij over de belangen van hun land te spreken.

Sorbian, in zijn opgewonden toestand, wilde van geen heen-gaan weten; vooraf wilde hij onder begeleiding der gong eenige dansen doen uitvoeren en ter eere van »Mai Bapa Kompanie" zelf mede dansen. Met moeite werd echter van hem verkregen, dat hij eerst een pur of wat rust zou nemen, van welken tijd de heeren gebruik wilden maken, om het avondmaal te nuttigen.

Toen de dolle troep vertrokken was, betuigde radja Sanoe zijne verlegenheid over het gedrag van den Keizer en diens Feitor. Sorbian was reeds sedert jaren aan de ondeugd van dronkenschap verslaafd. De Feitor daarentegen was een knap regent, die zijn land vrij wel bestuurde, doch in aanraking met zijn vorst komende, was hij steeds opgewonden en gebruikte dan meer vrijheden jegens Sorbian dan een ander onderdaan zou durven doen, dewijl de vrouw des Keizers een pleegkind van hem Feitor was.

De danspartij had in de daad na een paar uren plaats en duurde tot vrij laat in den nacht. De gong werd onophoudelijk geslagen en Sorbian, gehuld in een lange roode samaar danste als een bezetene. Behalve een groot deel onzer nachtrust, kostte die aardigheid ons verscheidene rijksdaalders, benevens een schep arak. De adat bracht namelijk mede dat den keizer voor elken dans een rijksdaalder moest worden aangeboden; bij die gelegenheid ging natuurlijk de arak-flesch ook onder de dansenden rond.

Niettegenstaande deze nachtelijke stoornis waren wij des morgens ten zeven ure gereed om Sorbian, radja Sanoe en de verschillende Feitors te ontvangen ten einde de belangen van Amfoeang te bespreken en de middelen te beramen ten einde den oorlog te doen ophouden. Wie schetst echter onze verbazing toen wij bemerkten dat Sorbian en zijn Feitor daartoe geheel en al ongeschikt waren; zij verkeerden in den hoogst mogelijken graad van beschonkenheid!

Ik betuigde mijne ontevredenheid over dit gebrek aan eerbied voor de zendelingen van het gouvernement, en dreigde de hangende zaken met den keizer van Sonnebait *alleen* af te doen, zoo hun onbehoorlijk gedrag nog langer aanhield.

Door de bemiddelende tusschenkomst van radja Sanoe verkregen wij, dat de levenmakers zich ter rust zouden begeven met de stellige belofte dat zij geen arak meer zouden drinken, vóór zij met de heeren der kommissie de aangelegenheden van hun land zouden hebben besproken.

Dit werd nagekomen, vooral van de zijde des Feitors.

Na afgeloopen beraadslaging op den volgenden morgen, waarbij de belangen van Amfoeang en de eischen van Sonnebait ter sprake gebracht werden, konden wij onze reis voortzetten.

Wij lieten daarop de paarden opzadelen en trokken verder het gebergte in. Nai-Po vergezelde ons, terwijl Sorbian als geheel onbekwaam naderhand zou volgen.

Nai-Po betoonde zich op de verdere reis hupsch en in alles hulpvaardig. 't Was blijkbaar dat alleen het gezelschap van Sorbian nadeelig op hem werkte.

Wij trokken den zuid-oostelijken voet van den berg Timau om, en na eenige uren reizens door ravijnen en langs kloven hielden wij eene korte halt nabij den berg Bitimo, welke, zooals gezegd is, niet op de kaart voorkomt. Deze berg is van dezelfde formatie als de Timau en verheft zijne dorre, grijze kruin ongeveer 3500 voet hoog.

Deze berg is in het oog der omwonende bevolking heilig. Van tijd tot tijd gaat een priester naar den top om er eene offerande te doen, bij welke gelegenheid hij verplicht is zijn hoofddoek af te leggen en tevens zich te onthouden van spijs en drank.

Opbrekende vervolgden wij onzen weg hoofdzakelijk over smalle bergruggen naar Béobah, een versterkte kampong in eene vrij koele streek gelegen. Trouwens wij bevonden ons op $\pm$ 2800 voet hoog. De meeste sporen van tropische vegetatie waren hier verdwenen en een geheel andere Flora trad ons hier te gemoet. Hier bloeit de alpenroos in volle pracht. De bodem was allerwege bedekt met kort gras, waar tusschen hier en daar een stemmig, doch niet te min geurig viooltje groeide. Onder de groote boomen speelden de casuarinen de hoofdrol, terwijl ook nog enkele orchidacën, benevens eenige fraaie mos- en varensoorten zich voordeden.

Feitor Nai-Po had voor ons als ook voor Sorbian eene flinke hut van alang-along doen optrekken, geheel verschillende van de doorluchtige nachtverblijven, welke wij tot nog toe betrokken hadden.

Men had dus op de koude gerekend en niet ten onrechte, want de nachten zijn in deze streken inderdaad alles behalve warm. In den morgenstond van den 18 September waren geene dekens in staat ons te verwarmen; wij werden letterlijk door de koude van onze legersteden gedreven naar het nabijzijnde wachtvuur, waarheen de tolk reeds zijne toevlucht had genomen. De meesten onzer volgelingen hadden insgelijks hunne vuren reeds opgestookt en zaten huiverend en bibberend er om heen.

De sterren schitterden even helder aan den hemel als in een Europeschen winternacht, terwijl de thermometer op dat oogenblik vrij laag stond.

Den volgenden morgen vertrokken wij naar Lelogama, de verblijfplaats van den Feitor Nai-Po en gelegen aan den zuidelijken voet van den berg van dien naam, wiens hoogte op ongeveer 3000 voeten werd geschat.

Ons pad afdalende trokken wij door een wijden bergpas, van weerszijden begrensd door steile rotsklompen. Daarop opende zich de vallei van Lelogama. Het panorama, dat zich nu aan ons voordeed, was inderdaad schoon en herinnerde mij aan het gezicht, dat de Preanger oplevert bij het bereiken van den top des Megamendongs. De vallei strekte zich in de lengte uit van het noord-westen naar het zuid-oosten. De woningen lagen schilderachtig tegen de zachte hellingen, tusschen het geboomte. In het laagste deel des dals stroomde eene heldere beek. Alle woningen, in den konischen vorm opgetrokken, hadden tuinen. Hier en daar graasden paarden en karbouwen; in één woord alles teekende hier eene groote welvarende kampong. Gerust konden wij zeggen dat wij op onzen tocht geen schooner tafereel hadden aanschouwd.

De kommissie werd hier zeer goed gehuisvest, en van tal van kleine geriefelijkheden voorzien, waarop men zelfs in de verte niet had gerekend. De Feitor had namelijk gezorgd voor drinkglazen, borden, nieuwe messen, lepels en vorken, een pakje thee en een blik beschuit. De eenige schaduwzijde van dat alles leverde een drietal gesnelde koppen, welke voor onze woning bij wijze van tropheën op staken stonden. Terzijde van ons verblijf vonden wij op eenige grafplaatsen nog vijf dezer bewijzen van de ruwheid en den lagen trap van ontwikkeling van dit bergvolk. Een derzelve was nog van betrekkelijk jonge dagteekening. De haarbos was nog in den vorm, waarin de Timorezen gewoon zijn hun kapsel te dragen. De oogappels sekenen door de gesloten oogleden, en de mond vertoonde nog duidelijk de pijnlijke trekken van den doodstrijd.

De bovenrand der vallei van Lelogama zal ongeveer 2000 voet boven de zee gelegen zijn. De bodem bestaat uit vruchtbare aarde. Het geheele terrein vertoont, waar het niet bebouwd is, een doorlopend grasveld. De warmte is er op het midden des dags niet óver drukkend en 's nachts heerscht er eene aangename koelte.

Gedurende ons verblijf te Lèlogama zond ik een deel onzer volgelingen vooruit om tijdelijke gebouwen op te slaan, ter huisvesting der kommissie en ter ontvangst der opkomende radja's en hoofden.

Daarop verlieten wij Lèlogama den 20e September vergezeld van Nai-Po; Sorbian echter, die eerst later aldaar was aangekomen, zou ons ook thans niet vergezellen, omdat hij liever op eigen gelegenheid reisde. De reden is licht na te gaan, waarom hij ons niet onder de oogen wenschte te komen.

Na een tocht van 22 palen door een zeer geaccidenteerd terrein, bereikten wij de aangewezen vergaderplaats. Het was eene kleine vlakte aan den linker oever der soengi Loijjan of Koper-rivier, in het Timoreesch Noi Niti genoemd. De plaats was ruim een bouw groot en allerwege door hooge heuveltoppen en rivieroevers ingesloten.

De plaatsing voor het kampement was vrij goed gekozen, doch behalve eene slecht gebouwde hut was er nog niets gereed.

Wij gingen derhalve den volgenden dag zelf aan het werk om eene pendopo of vergaderzaal daar te stellen, terwijl een der mij vergezellende ambtenaren eenige verkenningen in den omtrek deed, ter plaatsing van de noodige wachtposten, welker oprichting ik wenschelijk achtte, hoofdzakelijk om den al te grooten toevloed van volgelingen te weren bij de aanstaande samenkomst der twistende vorsten, waardoor al licht eene botsing zou kunnen ontstaan tusschen de steeds strijdlustige bergbewoners.

Bereids waren Sorbian, radja Sanoe en de radja van Baä in

het kampement aangekomen. Sonnebait en Ambenoe lieten zich nog wachten; ook Baki Kooi kwam niet opdagen. Wij wenschten echter niet doelloos in deze afgelegen en onherbergzame streek te verblijven. Daarom werden niet alleen herhaalde malen boden uitgezonden, maar ook begaven enkele leden der kommissie zich naar de verschillende plaatsen, waar zij meenden dat hunne tegenwoordigheid noodig was ter aanmaning der betrokken hoofden tot spoedige opkomst.

Zoo werd nu eens getrokken naar Tennini, de hoofdzetel van Baki Kooi, dan weder naar Baki Mela, waar de feitor van Ambenoe verblijf hield.

Ter halverwege tusschen eerstgenoemde plaats bevindt zich eene kleine beek, soengi Tebabat genaamd, welke gezegd werd koper te bevatten. Ik wenschte tusschen de bedrijven door hiernaar onderzoek te doen. Daartoe werd een afzonderlijke dag uit gekozen, en een uitstapje georganiseerd, waaraan alleen de dames maar ontbraken, om een picnic te kunnen heeten. De soengi Tebabat ligt omstreeks zeven palen van het kampement, maar niet in het stroomgebied der Noi Niti; zij is er van gescheiden door eene vrij hooge heuvelreeks, eene omstandigheid welke voor ons weer een aardige klimpartij opleverde.

In de daad werd hier in den bijna droogen grindbodem der kleine rivier koper gevonden, op twee voeten diepte, vermengd met grint en bedekt met eene dunne hnid van koperoxyde, doch overigens van zeer goed gehalte.

Met dit zoeken had ik ongeveer twee uren tijds besteed, en arbeidende met een twaalfstal lieden eene hoeveelheid van ongeveer twee Ned. oncen verkregen. Daarvan is een klein gedeelte door mij gezonden aan de Koninklijke Natuurkundige Vereeniging te Batavia.

Ik deel dit eenigzins breedvoerig mede, omdat een meer grondig onderzoek naar deze aangelegenheid wellicht nuttig zou kunnen zijn voor de mijnindustrie. Echter — vergape men zich niet aan al te fraaije mededeelingen ten deze, terwijl ook

in het hart van het gebergte geen enkele weg bestaat om produkten van eenig belang af te voeren.

Te Biki Mela daarentegen had de kommissie eene geheel andere ontmoeting. Men was er in volle feestvreugde; men offerde, men dronk arak en voerde reidansen uit ter wille van een pas gesnelden kop. Men herinnert zich ongetwijfeld hoe in het vorig hoofdstuk radja Sanoe het feit reeds medegedeeld had, dat de vijand een ouden Meo van Lelogama had weten te verrassen. Diens afgeslagen hoofd was nu de held van het feest; dat hoofd kon slechts ettelijke dagen oud zijn!

Acht lange dagen moesten wij in ons eenzaam kampement vertoeven eer de beoogde samenkomst plaats had. Nadat dus de groote pendopo was afgebouwd en behoorlijk ingericht, werd een dag gebruikt tot het houden eener groote drijfjacht op herten. Dit geschiedde zoowel uit tijdverdrijf, als ook om zooveel mogelijk in de voeding van ons talrijk gevolg te voorzien. De andere dagen werden doorgebracht in het onderzoeken van den omtrek. Vooral de rivier Noi Niti werd voor een eind weegs geëxploreerd, dewijl niet alleen zijn naam maar ook de volksmeening aangaf dat er koper in gevonden werd. Dit onderzoek leidde mij tot de overtuiging dat de zoogenaamde »Koper-rivier" even goed Yzer-rivier had genoemd mogen worden, want onder de menigvuldige rotsblokken en rolsteen, hoofdzakelijk bestaande uit kalk- zand- en kleisteen, kwam er meer ijzerschiefer voor, dan wel bewijzen van koper. Zelfs had de rivier zich ongeveer een uur beoosten ons kampement door eene vrij matige laag ijzerkleisteen gewerkt, welke op sommige plaatsen eene dikte van 15 à 16 voeten had en tevens de sporen droeg van sterke opheffing van het ZW. naar het NO. Enkele steenen echter werden er onder de massa aangetroffen die koperhoudend waren, doch een naam hebben mocht het niet. Daarentegen vond ik talrijke exemplaren van fraaije pyriet-kristallen.

Op den rechter oever der Soengi Loïjan vond ik op eene hoogte van $\pm$ 1800 voeten boven de zee tusschen sediment-lagen

eene soort van verkwaste polyp, blijkbaar een zoutwater produkt.

De voorwerpen waren van cylindrischen aard met duidelijk herkenbare structuur.

De Timorezen zoeken deze versteeningen, die zij Tai-bénoces noemen, ijverig op, dewijl zij ze als geweerkogels gebruiken.

Het dralen der belanghebbende partijen moede, had de reeds genoemde Luitenant der Mardijkers Benjamin, welke zich te Tenini bevond, last bekomen om Baki Kooi aan te zeggen, dat zoo hij nog langer draalde, de kommissie de zaak buiten hem af zou doen. Dit scheen te helpen. Op den 28^e September was eindelijk ook de keizer van Sonnebait met zijn talrijk gevolg aangekomen, en Baki, de bekende opstandeling, om wien de expeditie in 1857 moest plaats hebben, was mede verschenen, maar de allerlaatste was de radja van Ambenoe.

Het talmen van dezen vorst was bloot een gevolg van vrees geweest. Eerstens durfde hij zich niet wagen over vreemd grondgebied, tweedens was hij nog nimmer in aanraking geweest met Europeesche ambtenaren. Kruipend en met angstige blikken kwamen hij en zijne volgelingen de vergaderzaal binnen.

Anders was het met Sonnebait en Baki Kooi. Onbevangen traden zij de pendopo binnen en namen plaats tegenover de Amfoeangers met een blik die veel had van eene uitdaging.

Bij de aankomst van Sonnebait in het kampement der kommissie had ik de volgelingen van Sorbian naar de overzijde der rivier doen vertrekken; de kleine vlakte was door ons volk afgezet geworden, waardoor de volgers der overige hoofden ten getale van ruim een duizendtal gewapende mannen genoodzaakt werden zich op de toppen der naburige hoogten te legeren.

Toen de belanghebbenden binnengeleid waren, kwamen de leden der kommissie ook mij uit de tent afhalen, voorafgegaan door de Nederlandsche vlag en gevolgd door een zestal gewapende politiedienaren. Ik had dit als vertegenwoordiger van het gouvernement zoo gewenscht om van onzen kant niet alle ceremonieel over het hoofd te zien. Indische vorsten, hoe onbeschaafd overigens, hechten er aan.

Naar de oorzaak vernemende van het vrij lange oponthoud dat de kommissie had moeten ondervinden vóór het aankomen van Sonnebait en zijne feitoren, vernam ik dat de adat mede bracht, dat feitoren, eer zij voor hun keizer konden verschijnen, de vereischte geschenken, bestaande in gouden en zilveren sieraden, benevens eenige snoeren koralen, moesten bijeenbrengen ten einde deze den vorst als een blijk hunner hulde aan te bieden. Wat Baki Kooi daarentegen betreft, hij was in de laatste dagen druk bezig geweest met offeren om den Nitoe gunstig voor zijne zaak te stemmen en had daarbij het lot herhaalde malen geraadpleegd omtrent den afloop der kwestie.

De vergadering geopend hebbende, liet ik de radja's elk op hunne beurt hunne belangen voordragen en tevens de grieven opgeven, welke tusschen hen bestonden.

De hoofdkwestie liep, zooals den lezer reeds bekend is, over een uitgestrekt stuk boschgrond waar veel bijen nestelden. Sonnebait, maakte aanspraak op het uitsluitend bezit er van: Amfoeang (Sorbian) ook.

Zooals ik reeds opmerkte, stammen beide twistende vorsten uit hetzelfde huis af, namelijk uit dat van den Leoerai (maharadja) van Waiwiko, eertijds het grootste en machtigste rijk van midden Timor.

In vroeger jaren hadden twee broeders uit genoemd vorstenhuis met eenige volgelingen zich naar het zuidelijk gedeelte des eilands begeven, ten einde daar elk een nieuw rijk te stichten. Sonnebait stamde af van den oudsten broeder, Amfoeang van den jongsten. Daarentegen had laatstgenoemde het eerst bezit van zuid westelijk Timor genomen, zijnde die eerste vestiging aan den voet van den berg Timau geweest. Later had Sonnebait zich insgelijks, na eene mislukte poging om zich elders te vestigen, in deze streken nedergezet en zulks met toestemming van zijn jongeren broeder.

In vervolg van tijd was het Sonnebait's streven geworden om het hem toegestane grondgebied steeds te overschrijden, terwijl Amfoeang zooveel mogelijk had getracht zijne oude rechten te

handhaven. Amfoeang had daarbij tot bondgenoot de O. I. Kompagnie; Sonnebait van zijn kant heeft zich echter hierover trachten te wreken door herhaalde invallen op ons grondgebied.

Na eindeloos lange debatten, welke tot niets leidden dan tot opwinding der gemoederen, verzocht ik de vergadering een voorstel tot schikking te doen, iets wat tot beëindiging der zaak noodzakelijk was. Amfoeang stelde hierop voor, om van het betwiste stuk grond gezamenlijk de vruchten te trekken, dewijl goed beschouwd, Sonnebait en Amfoeang toch verwant waren. Mocht echter dit voorstel niet doorgaan, dan onderwierp Amfoeang zich geheel en al aan de uitspraak van de »Kompagnie."

Deze voorslag was allezins billijk. Baki Kooi echter had reeds op alle vroegere voorstellen halsstarrig het hoofd geschud en den keizer van Sonnebait aangespoord om ingelijks alle voorstellen van de hand te wijzen, welke niet op het onverdeeld bezit der bijen-kolonie uitliepen.

Om de uitbreidings-plannen van Baki Kooi niet in de hand te werken, en daarbij de belangen van een onzer oudste bondgenooten op Timor niet te benadeelen, werd van onzentwege het voorstel van gemeenschappelijk vruchtgebruik der bedoelde strook lands goedgekeurd, te meer ook dewijl die toestand vóór het uitbreken van den tegenwoordige oorlog reeds feitelijk had bestaan.

Het drijven van Baki Kooi, thans een der invloedrijkste feitors van Sonnebait, hield echter aan en alle betoogen om hem tot eene andere meening te brengen schenen vruchteloos; Baki Kooi was de groote slagboom die de toenadering verhinderde. Trouwens hier moet er op gewezen worden dat hij met Nai Po van Lelogama de eenigste belangrijke figuur in de vergadering uitmaakte; zij beiden waren de groote woordvoerders.

Zij bepleitten hunne zaak met even veel vuur als welbespraaktheid. Zij waren dan ook de eigenlijke oorlogvoerende partijen; het gold hier een stuk gronds, dat als grensland van hun distrikt kon worden aangemerkt. De radja's waren hier eigenlijk slechts als in de zaak betrokkenen tegenwoordig: als leenheeren name-

lijk, die hun recht op een titel wilden doen gelden. En die vorsten staken inderdaad vrij ongunstig af bij hunne eerste dienaren. De nietige Sorbian, uitgeput en afgestompt door het langdurig misbruik van sterken drank, was alleen kenbaar aan zijn rood lakensch buis en den gouden knop aan zijn staf, het teeken zijner waardigheid. Sonnebait had een hoogst ongunstig gelaat: het teekende domheid en willekeur. Men kon het den man aanzien dat zijne grof dierlijke hartstochten nimmer een breidel hadden gekend. De radja van Ambenoe daarentegen bleef slechts met starende en onrustige blikken om zich heen-zien, als of hij op het punt stond opgejaagd te zullen worden. En toch had diezelfde man pas twee dagen geleden een koppensnellers-feest gevierd!

Nai Po streed dus als een hardnekkig volhouder van oude, erfelijke rechten. Baki Kooi daarentegen als een geslepen indringer. Hij was dan ook geen Timorees, maar de zoon van een Savoenesch vader verwekt bij eene Timoresche vrouw.

Hij had zich echter door wilskracht, list en dapperheid tot feitor weten op te werken, hoewel die titel op Timor anders erfelijk is.

De vergadering had reeds uren geduurd en werd hoe langer hoe onstuimiger. Er moest gebandeld worden. Toen stond ik als hoofd der kommissie op; riep den tolk in mijne onmiddellijke nabijheid en gelastte hem mijne woorden letterlijk aan Baki-Kooi over te brengen.

Alle opschudding had nu opgehouden en het volgende werd nu der vergadering in het algemeen en aan Bakki-Kooi in het bijzonder op ernstigen toon voorgehouden.

»Feitor Baki Kooi doet verkeerd alle goede voorstellen te weigeren. Hij zegt den vrede te willen en toont dit niet. Zes jaren lang heeft de oorlog geduurd zoodat de tuinen niet bebouwd kunnen worden en het volk gebrek krijgt aan eten. Duizende paarden en karbouwen zijn over en weer geroofd en van vele menschen zijn de hoofden afgesneden. Als Baki-Kooi nu niet in den vrede toestemt, zoo als die vóór zes jaren was, dan komt dat alles voor zijne rekening alleen.

»De »Kompagnie" is hier gekomen, om vrede te maken, omdat zij daartoe is verzocht. Ook Baki-Kooi heeft om vrede gevraagd. Wanneer hij nu nog blijft weigeren, dan hebben de heeren der Kompagnie, thans hier aanwezig, te vergeefs deze groote en moeilijke reis met veel onkosten gemaakt. Dan heeft de »Kompagnie" ook reden om verstoord te zijn op Baki-Kooi alleen. Als nu de Kompagnie ontevreden wordt dan weet Baki Kooi de gevolgen; want is hij de kracht der Kompagnie vergeten welke hij in 1857 heeft gevoeld? De kracht der Kompagnie is nog altijd even groot, maar zij wil den vrede. Blijft nu Baki-Kooi weigeren, dan is één brief naar Batavia genoeg om hem weder te doen gevoelen wat hij, nu dertien jaren geleden, heeft ondervonden. Stemt hij daarentegen toe in den vrede, dan kan hij gerust met zijn keizer te Koepang komen en erlangt misschien de vriendschap der Kompagnie. Wat wil Baki-Kooi vrede of oorlog?"

Deze categorische toespraak bracht den weerspannige tot bezinning. De vastberadenheid waarmede de slotvraag gedaan werd, verbluffte hem. Zijn overigens schrandere oordeel deed hem inzien dat hij meer winnen kon met vrede dan met oorlog. Zijn aanhang was in den laatsten tijd verminderd, iets wat mij pas in vertrouwen was medegedeeld. Men was namelijk begonnen hem voor den eigenlijken aanstoker te houden der langdurige veeën. Daarbij schrikte hem het denkbeeld blijkbaar af om alleen aansprakelijk te worden gesteld voor het niet tot stand komen van den vrede. Baki-Kooi koos dus den vrede. Hij beloofde zich te onderwerpen aan den eisch van het Gouvernement tot gemeenschappelijk bezit en vruchtgebruik van het stuk gronds in kwestie.

Nu werd eene beknopte overeenkomst opgemaakt welke door partijen werd geteekend met — een kruisje.

De hoofdinhoud van dit vluchtig gesteld kontrakt was dat de twistenden voortaan den vrede zouden bewaren, en dat de radja's jaarlijks hunne opwachting zouden komen maken bij den resident van Timor.

Het beëdigen van dit kontrakt was zeer eigenaardig en voor mij eene geheel nieuwe zaak. Er werd een bierglas met arak gevuld. Daarin werd gemengd een zekere hoeveelheid buskruit onder toevoeging van een geweerkogel.

Vervolgens werd er een sabel genomen, waarvan de punt even in de aarde werd gestoken en daarna werd het glas met de sabelpunt omgeroerd, waarop de cedassegger het volgend formulier, hetwelk de tolk hem voorhield, nasprak:

»Wanneer ik dit verbond niet nakom, dan mogen dit zwaard, dit buskruit en die kogel mij treffen zoodat ik dood en graf vind.»

Deze wijze van beëdigen is echter niet van Timoreschen oorsprong. De formule schijnt een oud erstuk der Oost-indische kompagnie te zijn.

Na het volbrengen dezer formaliteit werd ook de vrede op de volgende echt Timoresche wijze gesloten. Van elk der partijen werd een Meo (voorvechter) gekozen. Deze werden tegen over elkander geplaatst, voorzien van een geladen donderbus. Daarop werd een tweede persoon nevens elk der schijnkampioenen geplaatst welke elk een zilver plaatje ter grootte van een gulden in de hand hielden.

Aan weërskanten bevond zich eindelijk een derde persoon voorzien van een bamboezen koker, gevuld met drinkwater.

De gewapenden namen daarvan elk een slok spuwden het weder uit en losten te gelijkertijd hun schietgeweer; op het zelfde oogenblik wierpen de twee nevenstanders het zilveren plaatje ver van zich en — de vrede was gesloten.

Een luid gejuich ging daarop van de omstanders op, hetwelk weldra door een duizendtal monden van de omliggende heuveltoppen werd herhaald.

Deze wijze van vrede sluiten wordt door de Timorezen lotti bébak genoemd, beteekenende dit zoo veel als »brand blusschen».

Na het beëindigen der beschreven ceremonie konden wij er op rekenen dat de gesloten vrede welgemeend was.

Nu werden door de meer genoemde leden der kommissie de radja's en hunne feitors voor mij gebracht; ik legde hunne han-

den in een en daarop brachten zij elkander den gebruikelijken vriendschapsgroet, bestaande in het tegen elkander wrijven hunner respektieve neuzen.

Nadat ook het verschil tusschen Ambenoe en Amfoeang op vredelievende wijze vereffend was, ging de vergadering blijkbaar zeer voldaan uit een. Ik deelde daarop aan de aanwezige radja's en hoofden eenige steeds welkome geschenken uit, hoofdzakelijk bestaande in gekleurde lijnwaden, kruit, arak en ivoren armbanden.

De verzamelde radja's, feitors en verdere hoofden werden tot slot dezer plechtigheid feestelijk onthaald, bij welke gelegenheid zij een tamelijke hoeveelheid drank naar binnen werkten, onder het genot waarvan zij nogmaals aan het houden van hun plechtigen eed werden herinnerd.

Na afloop der kleine feestelijkheid trok elk der radja's met gevolg nog dien zelfden namiddag af, ten einde weer zoo spoedig mogelijk hun Batoe te bereiken. Batoe beteekent hier woonplaats van een hoofd in denzelfden zin, als ten tijde der middeleeuwen de woorden stein en stins gebruikt werden om een ridderkasteel aan te duiden. De radja's van Timor, meestal onderling in oorlog levende, achten zich namelijk niet veilig, tenzij hunne woning met bijbehorende kampong op eene steile, moeilijke genaakbare rots gelegen zij. Elk Timoreesch vorst is derhalve op zulk eene rots genesteld, waarvan sommigen inderdaad ongenaakbaar schijnen. Zware, vijf voet dikke muren, opgetrokken van los opeengestapelden klipsteen en met uiterst moeilijke toegangen geven die rotsverblijven een tamelijk vestingachtig aanzien, waarvan ik mij den volgenden dag nog kon overtuigen bij mijne komst te Tenini, de verblijfplaats van Baki Kooi.

Mijne taak afgeloopen zijnde, wenschte ook ik niets liever dan deze onherbergzame streek te verlaten. Trouwens de reis had langer geduurd dan men aanvankelijk gedacht had. Geen wonder! wij hadden een tiental dagen langer besteed dan te voren berekend was, eerst door het wachten op Sorbian, daarna ten gevolge van het wijfelen en dralen van Sonnebait en diens partij.

Niet alleen waren onze eigen provisiën uitgeput, maar was ik reeds eenige dagen te voren verplicht geweest, in alle richtingen zendelingen af te vaardigen, voorzien van kruit, arak en lijnwaden, om daarvoor levensmiddelen in te ruilen voor ons volk.

Den volgenden morgen braken wij vroegtijdig op. Onze laatste koffie was gedronken. Ons restte voor het overig deel der reis: een halve flesch champagne plus een kwart blik beschuit, te verdeelen onder vier personen.

Vrolijk vooruitzicht!

Niettemin trokken wij welgemoed den nabijzijnden bergrug over, en menig onzer sloeg een blik van voldoening naar het beneden liggend dal, dat gedurende ruim eene week het tooneel van zooveel leven en bedrijvigheid was geweest.

Het doel onzer reis was Tenini, de Batoe van Baki Kooi.

Wij kwamen er tegen den middag aan en zouden aan den voet der sterkte eenige uren halt houden. Wij werden vrij hupsch ontvangen. Baki Kooi, omringd door zijne onderhoofden en tal van mindere volgelingen, wachtte ons af en bood aan, ons volk van levensmiddelen te voorzien, iets wat niet anders dan welkom kon zijn.

Een vreemdeling zou wellicht achterdocht hebben gekregen bij zulk eene eerste ontmoeting met pas gemaakte vrienden. Alles was zwaar gewapend, doch wij waren aan dit gezicht reeds gewoon geraakt.

Nooit is de bergbewoner zonder geweer, patroontasch en klewang; zelfs bij het dansen is hij gewapend.

Dit is een natuurlijk gevolg van den voortdurenden staat van oorlog, waarin zich deze streken bevinden, en welke gevoed worden door de eeuwigdurende twisten en veeten der hoofden onderling.

Zooals die troep volk voor mij stond, was het niet moeilijk eenige hunner in hunne nationale kleederdracht te schetsen.

Wel is waar had ik vroeger enkele berggezichten en kampings overgenomen, doch eigenlijke Timoresche typen had ik tot nog toe niet in mijn bezit.

Even los als ik daarbij toen te werk ging, even oppervlakkig is ook de schets, welke ik thans den lezer aanbied.

De Timorees is vrij frisch van bouw en donker van kleur. Zijne gelaatstreken doen veelal in de verte aan het negerras denken. Zijn kroeshaar brengt veel daartoe bij.

De Timorees zonder rang draagt gemeenlijk slechts eene heupbedekking, uit de reeds genoemde selimoet bestaande. Dit weefsel, ruim eene el breed, wordt om de lendenen geslagen, waarvan de einden, gewoonlijk met franjes bezet, en tablier nederhangen. Om het midden is de patroontasch bevestigd, bestaande in drie vierkante bakjes, waarvan de voorzijde gekleurd en met tinnen of zilveren spijkertjes is afgezet. Een dezer bakjes bevat de schoten, verdeeld in kleine bamboezen kokertjes. Het tweede is bestemd voor de kogels en het derde voor de proppen. Die projectielen zijn dikwerf van steen wegens gebrek aan lood. In het gebergte vindt men namelijk vele van de cylindervormige versteeningen waarvan ik vroeger heb gesproken. Deze doen veelal de dienst van geweerkogels. Als proppen worden de vezels der kokosvruchten gebruikt, terwijl ook voor het pankruit nog eene afzonderlijke hoorn naast de patroontasch hangt, gevuld met het zoogenaamd engelsch krapé, dewijl het ingevoerde geweerkruit uitermate grof van korrel is, zoodat het niet voor de pan kan aangewend worden. De geweeren der Timorezen zijn allen met vuursteenslot en gelijken veel op onze ouderwetsche ganzenroeren.

Voornamen dragen, behalve de genoemde selimoet, ook nog een baadje van menubelehits, liefst met groote bloemen van opzichtige kleuren. Zijn zij echter in feest- of oorlogsdos, dan hebben zij een rood wollen vest aan met korte mouwen, bezet met eene dichte rij zilveren knoopjes en afgezet met gouden galon. Wat echter een voornaam punt van versiering uitmaakt, is het hoofdtooisel, om ook niet te vergeten de talrijke arm- en beenringen, benevens de snoeren koralen om den hals. Sommigen hebben den linkerbovenarm geheel bezet met ivoeren en zilveren ringen, elk ter breedte van een halven Nederland-

schen duim. De knieën en enkels zijn rijkelijk daarmede voorzien. Zij, die koppen hebben gesneld, dragen daarenboven een dubbelen knieband van wit geitenvel als onderscheidingsteeken.

Bij den gewonen inlander is het kroezig haar tot een wijd nitstaanden bos opgekamd, gewoonlijk naar de linkerzijde overhellende, terwijl aan den rechterkant eene ruwhouten kam met eenig versiersel in bloemen of bladeren is aangebracht.

Het hoofdtooisel van lieden van rang is meer in het oog loopend. Waar de gewone man zijne houten kam draagt, hebben zij eene soort van vederbos, te zamen gesteld uit roode en groene papegaavederen. Is echter het haar als eene piramide opgekamd, dan wordt een roode en witte strook katoen op eenige duimen afstands van elkander daarover gewonden en daarop volgt een band van fijne koralen, waarvan op geregelde afstanden dunne zilveren plaatjes afhangen, ter grootte van een gulden. Worden nu twee rijen zulke zilveren lovers boven elkander gedragen, met nog een paar zilveren hangers langs de slapen, zooals de Feitor van Lelogama en andere voornamen hoofden dit hadden, dan vormt zulk een kostuum, onder toevoeging van eenige snoeren lompe gele koralen (moetih salak) om den hals en een gouden plakaat, zoo groot als een theeschoteltje op de half ontbloote borst, een vrij grotesk, ja belachelijk geheel.

De boven beschreven diadeem met afhangende lovers draagt den naam van Fëtan. Alleen hoofden, meo's en koppensnellers hebben het recht dien te dragen.

Als attriboot van voornaamheid komt hier ook in aanmerking de siriezak. Voeren de Javaansche grooten de gouden of zilveren siriedoos, de Timoresche man van rang laat zich op den linkerschouder eens volgelings den siriezak nadragen. Deze bestaat uit een bont geruiten zakdoek, waarvan de vier punten door eene koord worden te zamen gehouden. Aan die koorden zijn gouden en zilveren koralen geregen, al naar den rang of den rijkdom des meesters.

In dien doek bevinden zich niet alleen alle ingrediënten en implementen, benoodigd bij het gebruik van sirie, maar ook tal

van snuisterijen, zooals: doosjes, stukjes koper of een paar zilveren plaatjes, kammetjes of een mesje, in één woord bij het openen ziet men vaak eene even vreemdsoortige massa uit dien doek te voorschijn treden, als uit den opgepropten zak eens schooljongens. Die doek met zijne gouden of zilveren strengen is alles behalve een toonbeeld van zindelijkheid.

Den radja van Amfoeang zag ik het boven beschreven hoofdtooisel dragen in goud, maar — zonderling genoeg — niet over zijn opgekamd haar, doch over een oude politie-muts met grooten, leeren klep! Verbeelden wij ons een wezen, getooid met zulk een hoofddeksel; gekleed in een lang, vuurrood baadje, waarover weêr een veel korter wit katoenen buis is aangeschoten, terwijl nog als opperkleed een lange, wijde samaar van kersrood gebloemd damast op de hielen sleept. Voegt men hierbij een langen rottingstok met gouden knop — het teeken der koninklijke waardigheid — dan waarlijk kost het moeite om die dwaze vertooning met een ernstig gelaat te aanschouwen!

En toch — zulk een man heeft te beslissen over vrede en oorlog, en daarbij onbepaalde macht over leven en dood zijner onderdanen!

De verblijfplaats van Baki Kooi was met zeer veel overleg gekozen. De rotstop, waarop zijne kampong was gebouwd, was hoog en bijna ongenaakbaar. Met recht kon men zijn verblijf een »arendsnest" noemen, want zelfs de toegang was moeilijk te ontdekken. Hij kon er zich dan ook — althans tegen een inlandschen vijand — als tamelijk veilig beschouwen.

Tijdens de expeditie in 1857 hield hij eerst verblijf te Soeni-Leo, dat hij echter, op aannadering onzer troepen, plotseling verliet. Eene andere verblijfplaats met name Tai-Maman scheen hem veiliger. Toen dit echter het geval niet bleek te zijn, tengevolge van een drietal gelukkig geworpen granaten van onzen kant, nam Baki Kooi de wijk naar zijne tegenwoordige vestiging Tenini, doch gevoelt niet te min een groot ontzag voor onze wapenen.

Na eenig toeven verlieten wij Baki Kooi als goede vrienden.

Hij had ons volk ruim van levensmiddelen voorzien en beloofde bij het afscheid nemen, uit eigen beweging, zijn keizer zoo spoedig mogelijk naar Koepang te zullen begeleiden.

Het distrikt waarover Baki Kooi het bestuur had, scheen mij niet minder geschikt toe voor de kultuur dan het landschap Lelogama, hoewel overal verwaarloozing van den landbouw te bespeuren was; een verschijnsel dat nu weldra zou ophouden.

Onze weg vervolgende, bereikten wij op den middag den berg Tai-Yonie op welks ongenaakbaar schijnenden top eene kleine kampong was gelegen.

Hier hielden wij eene korte halt ten einde ons wat te ververschen.

De kampongbewoners hadden, tegen een geschenk in buskruit, eenige oranjeappelen en klappers gebracht, terwijl ons volk middelerwijl een wilden karbouw had geschoten. Er werd dus een haastig maal gebruikt want onze weg was nog ver.

Vóór ons lag blauwend in 't verschiet de trotsche Fatoe Leoe, aan wiens voet wij nog dien avond ons laatste bivouac in het gebergte hoopten op te slaan.

In de daad bereikten wij vrij laat in den avond de ellendige kampong Oil Bissak, gelegen aan den voet des bergs. De huizen waren allen ledig. Een enkel paar lieden waren als bewakers achtergebleven. Het overige der bevolking was naar eene naburige kampong getrokken, ter bijwoning van een begrafenisfeest. Niettegenstaande dit alles konden wij niet besluiten een der ledigstaande huizen te betrekken. Zij waren daartoe veel te laag en onzindelijk. Zij bestonden namelijk slechts uit een bladerdak dat onmiddelijk op den grond rustte, terwijl de opening, welke als deur moest dienen, slechts twee voeten hoog was. Er werd toen besloten om eene tent in de open lucht op te slaan.

Dit geschiedde. Den volgenden morgen waren wij vroegtijdig bij de hand. Met frisschen moed begonnen wij den zuidelijken voet van den Fatoe Leoe om te trekken, in de hoop spoedig de bergen achter den rug te hebben. Niet alleen het vooruitzicht op een spoedig afloopen der reis, maar ook het bewustzijn van

gebrek aan levensmiddelen spoorde elk aan om niet achter te blijven. Weldra begonnen wij ook merkelyk te dalen en kregen wij van verre de zee weer in het 'gezicht, alsmede de in de diepte der baai gelegen vlakte. Eindelijk hadden wij na een dertigtal palen rijdens het gebergte achter den rug en lag de dorre, brandende vlakte voor ons. Deze was vaak het tooneel geweest van onverhoedsche invallen en moordtooneelen van de zijde der Sonnebaiters, hoezeer zij daarvoor ook dikwerf zwaar hebben geboet en hun rijk door die herhaalde botsingen met de Hollanders telkens in omvang is afgenomen. Hierdoor is ons grondgebied wel is waar niet zoo sterk uitgebreid geworden, maar een tal van kleine op zich zelve staande staatjes en nederzettingen is daardoor ontstaan, die als het ware ten bolwerk strekken tusschen ons en de eigenlijke Timorezen.

Na een moeilijken rit door deze vlakte bereikten wij Babauw, waar een dag rust werd genomen, ten einde zoowel aan menschen als aan lastdieren eenige verademing te verschaffen. Deze laatsten toch waren allen doorgereden.

Den 2 October werd de reis naar de hoofdplaats Koepang aanvaard, waar de kommissie na een afwezen van eene maand aankwam, met de aangename tijding dat hare zending als gelukt mocht worden beschouwd.

Baki Kooi heeft woord gehonden. Na ettelijke maanden daalde hij met talrijk gevolg van het gebergte af, begeleide den keizer van Sonnebait en den radja van Ambenoe, die met het vereischte ceremonieel in hunne waardigheid werden bevestigd en als teeken van hun bondgenootschap eene Nederlandsche vlag ontvingen.

Aan den avond van dien dag had er ten huize van den schrijver dezer schets een feest plaats, waarbij de bewondering en verbazing der aanwezige vorsten en hoofden werd opgewekt door de vertooning van — de tooverlantaarn!
